

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní obchod

**Srovnání obchodních zvyklostí a mentality
africké arabské země a asijské arabské země.**

(bakalářská práce)

Autor: Tereza Šilberská

Vedoucí práce: Ing. Magda Neuwirthová

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně a vyznačil/a všechny citace z pramenů.

V Praze dne

.....

podpis studenta

Obsah

Seznam zkratek.....	3
Úvod	4
1. Obecná charakteristika arabských zemí	7
1.1 Kultura	7
1.2 Obecná charakteristika arabské mentality a kultury	9
1.3 Geografie a demografie.....	9
1.4 Historie, mentalita, zvyky	11
1.4.1 Historie	11
1.4.2 Mentalita a zvyky	13
1.5 Ekonomika zemí a mezinárodní obchod.....	15
2 Maroko – arabská země na severozápadě Afriky.....	22
2.1 Charakteristika země.....	22
2.1.1 Historie a politická situace.....	22
2.1.2 Obyvatelstvo	23
2.2 Mentalita, specifika obchodního jednání	24
2.3 Zahraniční obchod, spolupráce s ČR	27
2.3.1 Současná ekonomická situace.....	27
2.3.2 Zahraniční obchod	30
2.3.3 Spolupráce s ČR	35
3 Saudská Arábie – arabská země ležící v Asii na Arabském poloostrově.....	39
3.1 Charakteristika země.....	39
3.1.1 Historie a politická situace.....	39
3.1.2 Obyvatelstvo	41
3.2 Mentalita, specifika obchodního jednání	42

3.3	Zahraniční obchod, spolupráce s ČR	45
3.3.1	Současná ekonomická situace.....	45
3.3.2	Zahraniční obchod	47
3.3.3	Spolupráce s ČR	52
4	Předpokládaný vývoj obchodní spolupráce obou zemí s ČR.....	57
4.1	Předpokládaný vývoj v Maroku.....	58
4.2	Předpokládaný vývoj v Saúdské Arábii	59
	Závěr	61
	Zdroje.....	64
	Seznam grafů a tabulek.....	73
	Seznam příloh	75
	Přílohy I.	76

Seznam zkratek

CIA	Central Intelligent Agency
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
EUROMED	Euro-Mediterranean Partnership
GCC	Gulf Cooperation Council (Rada pro spolupráci v zálivu)
HDP	Hrubý domácí produkt
IBM	International Business Machines Corporation (společnost podnikající v oboru informačních technologií)
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries (Organizace zemí vyvážejících ropu)
OSN	Organizace spojených národů
SAE	Spojení arabské emiráty
SAK	Saúdskoarabské království
SITC	Standard International Trade Classification (Standardní mezinárodní obchodní klasifikace)
USA	United States of America (Spojené státy americké)
USD	Americký dolar
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

Úvod

Již od vzniku prvních lidských komunit docházelo k rozvoji jejich kultury. Každá skupina se od sebe určitým způsobem lišila a odlišné byly i jejich kultury, což bylo dáno klimatickými a geografickými podmínkami a vyspělostí dané společnosti. Tyto odlišné kultury se nemohly nevyhnout vzájemným střetům, ke kterým docházelo v minulosti, dochází k nim i nyní a pravděpodobně s nimi můžeme počítat i v budoucnosti. Se vzájemnými interakcemi rozdílných kultur se setkáváme v běžném životě, ale i během obchodních jednání.

Během svého studia jsem absolvovala kurzy zaměřené na rozdíly mezi mentalitami, národy a kulturami a jejich vliv na mezinárodní vztahy a obchodní jednání. Tato problematika mě zaujala, a proto bych se jí chtěla věnovat i v bakalářské práci. Téma bakalářské práce, které zní „Srovnání obchodních zvyklostí a mentalit Africké arabské země a Asijské arabské země“, jasně naznačuje, že se zaměřím hlavně na arabskou kulturu.

Cílem bakalářské práce bude komparace dvou arabských zemí – Maroka a Saúdské Arábie. V první řadě obecně zanalyzuji charakteristické znaky arabské mentality v souvislosti s obchodním jednáním a zahraničním obchodem. Následně se zaměřím na konkrétní státy a jejich kulturní, obchodní a ekonomická specifika. Pro uskutečnění záměru komparace zvolených zemí, si určím oblasti zkoumání, které budu dodržovat u Maroka i Saúdské Arábie. Výběr obou zemí jsem pečlivě zvažovala. Arabské země mají každá různý historický, kulturní i ekonomický vývoj, tudíž jsou navzájem velmi diferencované. Rozhodla jsem se, že zvolím státy, na kterých bude rozdíl patrný. Maroko je představitelem liberálnějšího přístupu k islámu, které je historicky ovlivněno francouzskou kulturou. Navíc se jedná o poměrně malou ekonomiku s nedostatečnou surovinovou základnou. Naproti tomu Saúdská Arábie jako nábožensky velmi ortodoxní země s obrovskými zásobami ropy a zemního plynu.

V průběhu psaní bakalářské práce budu využívat většinou dvě metody zkoumání. První je metoda sběru dat, kterou použiji při hledání a studiu vhodných zdrojů a druhá metoda je analýza, sloužící k pochopení souvislostí mezi zkoumanými jevy. Nakonec mi také

poslouží komparace, díky které porovnáám zmiňované země. Sběrem podkladů na toto téma jsem strávila hodně času a našla jsem velké množství knih, článků a internetových zdrojů, z nichž musím vybrat ty nejvhodnější pro moji práci.

Bakalářská práce bude rozdělena do čtyř hlavních kapitol. Cílem první kapitoly bude charakteristika kultury arabského světa a zhodnocení stavu ekonomiky arabských zemí. V první kapitole se budu nejdříve zabývat důležitými pojmy souvisejícími s tématem. Teoreticky vysvětlím, co je to kultura. Zbývající část bude věnována arabskému světu jako celku, základní charakteristice této oblasti a faktorům, které utváří arabskou kulturu a mentalitu. Zaměřím se především na geografii, demografii, historický vývoj oblasti, náboženství a kulturní zvláštnosti. Nakonec provedu stručnou analýzu ekonomiky a mezinárodního obchodu arabských států

Druhá kapitola bude již podrobněji zkoumat konkrétní stát a to Maroko. Mým záměrem bude zpracování analýzy, ve které se zaměřím na vývoj marocké ekonomiky a zahraničního obchodu v posledních letech. V první části kapitoly se zaměřím zejména na celkovou charakteristiku země. Stručně popíši její historii, současnou politickou scénu a demografickou strukturu. Další pasáž bude věnována marocké mentalitě a specifickým obchodním jednáním, které je nezbytné znát pro uskutečnění obchodního záměru. Nakonec zhodnotím vývoj marocké ekonomiky a zahraničního obchodu, k čemuž mi poslouží zejména statistická data. Zde také analyzuji vzájemnou obchodní spolupráci ČR a Maroka.

Třetí kapitola bude mít totožnou strukturu jako kapitola druhá, neboť stejným způsobem jako Maroko popíši i Saúdskou Arábii. Účelem této kapitoly tedy bude zhodnocení saúdské ekonomiky a zahraničního obchodu. V první řadě království obecně charakterizují z historického a demografického hlediska. Stručně také zhodnotím vnitřní politickou situaci. Následující část bude zkoumat saúdskoarabskou kulturu a mentalitu se zaměřením na obchodní jednání. V poslední podkapitole opět prakticky zhodnotím saúdskou ekonomiku, především zahraniční obchod a jeho teritoriální a komoditní strukturu. Svoji pozornost budu též věnovat dosavadním obchodním vztahům s Českou republikou.

Podstatou čtvrté kapitoly bude prognóza předpokládaného vývoje v obou vybraných zemích se zaměřením na perspektivní oblasti pro české exportéry. Pomocí

ekonomických odhadů budoucího vývoje HDP, růstu importu a exportu popíši, jakým směrem se v následujících letech bude ubírat marocká, saúdská i česká ekonomika a zahraniční obchod. Následně se zaměřím na příležitosti uplatnění českých firem a zboží na marockém a saúdském trhu.

1. Obecná charakteristika arabských zemí

1.1 Kultura

Vzhledem k faktu, že výraz kultura je pro moji práci klíčový pojem, věnuji první pasáž jeho vysvětlení. Slovo kultura je běžně používaný pojem, denně se s ním setkáváme jak v mluveném, tak i psaném projevu. Toto slovo má ovšem spoustu podob a slouží nám k vyjádření rozdílných situací.

Samotný výraz kultura pochází z latinského slova colo, colore, cultus, neboli pěstovat a původně si její lidé spojovali s obděláváním půdy. Nový význam získala kultura díky Marcu Tulliu Cicerovi (106 – 43 př. n. l.), který řekl, že „*filosofie je kultura ducha*“, ¹ čímž dal pojmu nový rozměr a kultura začala být chápána jako součást lidské vzdělanosti. K rozšíření pojmu v tomto smyslu opět došlo v Evropě na přelomu 19. a 20. století.

Pokud bychom hledali jednoznačnou definici kultury, neuspěli bychom, existuje totiž nepřeberné množství definic a pojetí. Avšak první vědeckou definici kultury přinesl britský antropolog Edward Burnett Tylor (1832–1917), který ve své práci *Primitivní kultura: Výzkumy vývoje mytologie, filozofie, náboženství, umění a zvyků*, z roku 1871 tvrdí, že kultura je „*(...) komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.*“ ²

Další významné osobnosti, které se zabývaly definováním pojmu, byli antropologové Alfred Louis Kroeber a Clyde Kay Maben Kluckhohn, kteří během své práce nashromáždili na 150 definic kultury. V roce 2000 německý badatel Klaus P. Hansen přišel s tvrzením, že termín kultura má v běžném slova smyslu čtyři významy. Tím

¹ MALINA, Jaroslav a kol.: *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. [online]. Brno: Akademické nakladatelství CERM©, 2009 [cit. 2012-10-22]. ISBN 978-80-204-560-0. <http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/index.html>

² MALINA, Jaroslav a kol.: *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. [online]. Brno: Akademické nakladatelství CERM©, 2009 [cit. 2012-10-22]. ISBN 978-80-7204-560-0. <http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/index.html>

prvním je myšleno umění jako divadlo, literatura či výtvarná díla. Druhý význam souvisí se způsobem života lidí, jejich vzdělaností a chováním, třetí vymezuje skupiny osob s určitými znaky a zvláštnostmi a poslední význam používáme ve spojení se zemědělstvím, biologií nebo medicínou.³

Při formulování pojmu kultura bych neměla zapomenout na nizozemského profesora Geerta Hofstedeho, který kulturu definoval pomocí pěti dimenzí. Svoji teorii začal formulovat již v 60. letech, kdy prováděl výzkum mezi zaměstnanci společnosti IBM ze čtyřiceti různých zemí. Ony zmiňované dimenze jsou: individualismus vs. kolektivismus, maskulinita vs. femininita, vztah k autoritě, vztah k nejistotě a krátkodobá vs. dlouhodobá orientace. Hofstedeho dimenze popisují hodnotová paradigmatu kultur, jsou měřeny pomocí indexů a dají smysl pouze ve vzájemném srovnání.⁴

Pojmem kultura budu v práci chápat vše, čím jsou charakterizovány rozdílné skupiny osob a to, co tyto jedince spojuje. Bude se tedy jednat zejména o tradice, zvyky, způsoby myšlení, chování a komunikace. Kultura se dále vyznačuje tím, že si ji každý člověk osvojuje až po narození během procesu socializace. Toto naučené chování je potom typické pro většinu členů dané společnosti. Každá kultura se skládá z určitých složek, které společně utváří danou kulturu země či etnika a ovlivňují její vývoj. Tyto prvky se označují jako elementy kultury a patří mezi ně například jazyk, náboženství, přístup k času a k prostoru či neverbální komunikace.

Slovo kultura bývá často doprovázeno dalšími pojmy jako zvyky a tradice. Zvyk je charakterizován jako naučené opakující se chování, podle kterého člověk jedná v určitých situacích. Výraz tradice znamená předávání vědomostí, zvyků, znalostí, kulturních norem či zkušeností.

³ MALINA, Jaroslav a kol.: *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. [online]. Brno: Akademické nakladatelství CERM©, 2009 [cit. 2012-10-22]. ISBN 978-80-7204-560-0. <http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/index.html>

⁴ The Economist [on-line]. Guru: Geert Hofstede. [on-line]. [cit. 2012-10-24] <http://www.economist.com/node/12669307>

1.2 Obecná charakteristika arabské mentality a kultury

Výraz Arab, myšleno jako obyvatel arabské země, či od něj odvozené přídavné jméno arabský bude v tomto textu často používaný pojem. Proto nejdříve vysvětlím jeho původ a význam. Následně tuto kapitolu zaměřím na arabskou historii, náboženství a jazyk a poté na samotný popis základních elementů kultury a jejich vliv na obchodní jednání.

Z historického pohledu byli jako Arabi označováni Beduíni a jejich životní styl. Ovšem v žádném případě nelze tvrdit, že Arab je příslušníkem konkrétního jednoho národu či etnika. Z geografického hlediska jsou Arabové obyvatelé arabského světa mluvící arabským jazykem. Co se týče náboženství, je jasné, že Islám spojuje všechny Araby dohromady a odráží se i v jejich kultuře. Ovšem náboženská přesvědčení se stát od státu také zásadně liší.

Profesor Tryggve Kronholm z university v Uppsale tvrdí, že existují tři hlavní oblasti, které formují kulturu Arabů a to je historie, literatura a jazyk. Podle něj by při vnější charakteristice arabské kultury neměl být opomíjen ani jeden z těchto faktorů.⁵

1.3 Geografie a demografie

Arabské země leží na obrovském území o celkové rozloze přesahující 12,9⁶ milionů kilometrů čtverečných a čítajících 22 států⁷. Světová banka uvádí, že celková populace je asi 350 milionů obyvatel.⁸ Pro tuto oblast se běžně používá termín Arabský svět, který tedy zahrnuje všechny arabsky mluvící země Severní Afriky a Blízkého východu. Z toho vyplývá, že se Arabský svět rozkládá ve významných zeměpisných oblastech –

⁵ NORDIC INSTITUTE OF ASIAN STUDIES. The Middle East-- Unity and Diversity [online]. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies, 1993 [cit. 2012-10-29]. ISBN 87-87062-24-0. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=aluD22J9SG8C&printsec=frontcover&dq=middle+east+unity&hl=en&sa=X&ei=euS OUPboFNSL4gSS8ICIBg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, s. 15.

⁶ BOČÁKOVÁ, Milena a kol.: *Intercultural communication: typical features of the Czech, British, American, Japanese, Chinese and Arab cultures*. 2., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. 152 s. ISBN 978-80-245-1648-6.

⁷ UNESCO [on-line]. *Arab States*. [on-line]. [cit. 2012-11-07] <http://www.unesco.org/new/en/unesco/worldwide/arab-states/>

⁸ The World Bank [on-line]. *Arab World*. [on-line]. [cit. 2012-10-24] <http://data.worldbank.org/country/ARB>

okolí Středozemního moře, na Arabském poloostrově, okolo Perského zálivu, Rudého moře a území úrodného púlměsíce. Země nacházející se na břehu Středozemního moře jsou Tunisko, Maroko, Alžírsko, Libye či Egypt. Mauritánie leží v západní části Afriky u Atlantického oceánu. V saharské oblasti Afriky na břehu Rudého moře můžeme najít největší arabskou zemi Súdán, dále také chudé Somálsko a Džibutsko. Mezi nejseverněji položené země se řadí Jordánsko, Sýrie, Libanon, Irák, stejně tak oblast západního břehu Jordánu a pásma Gazy. Arabský poloostrov je území, kde se rozkládají státy jako Saúdská Arábie, Omán či Jemen, ale také knížectví z okolí Perského zálivu Spojené Arabské Emiráty, Katar nebo Kuvajt. Dvě arabské země jsou ostrovní státy – Bahrajn ležící v Rudém moři a Komory, republika v Indickém oceánu.

Jak již bylo zmíněno výše, úředním jazykem je arabština. Velice často se také v oblasti Blízkého východu hovoří kurdštinou nebo asyrštinou. Zato značná část obyvatel severní Afriky považuje za mateřský jazyk berberštinu. Ve středomoří je naopak velice frekventovaný jazyk francouzský a to převážně na úradech. Co se týče obchodní vztahů, jednacím jazykem je nejčastěji arabština, jejíž znalost je při obchodních stycích výhodou. Problémem ovšem může být, že arabština má mnoho dialektů a nářečí, které se od spisovného jazyka někdy značně liší. Samozřejmostí je v dnešní době i zvládnutí anglického jazyka, kterým většina arabských obchodních partnerů hovoří.

Náboženství je jeden ze základních faktorů charakterizujících snad každou kulturu. Jinak tomu není ani v arabských zemích, kde je islám hlavním nebo dokonce i státním náboženstvím. Islám ovlivňuje všechny oblasti arabské společnosti (rodinu, právo, stát, ekonomiku, atd.). Muslimové⁹ věří v jediného Boha – Alláha a základním pramenem jejich víry je Korán, tedy svatá kniha muslimů. Z toho vychází i jejich vztah k ostatním náboženstvím. Monoteistická náboženství jsou respektována, avšak nejsou si s islámem rovna. Ateismus je pro muslimy nepřijatelný. Ortodoxní muslimové Korán respektují jako slovo Boží. Některé arabské země dokonce při rozhodování sporů používají výlučně Korán, který je respektován jako jediný zdroj zákonů daného státu.¹⁰

⁹ Pozn.: Muslim je člověk, který vyznává islám. V arabštině znamená oddaný Bohu.

¹⁰ Lehmannová, Zuzana a kol. Paradigma kultur. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010 [i.e. 2011]. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-4

Muslimové se dělí na dvě skupiny – šíity a sunnity, přičemž k sunnitům se hlásí téměř 90%¹¹ arabské populace. Typickým představitelem sunnitské větve je Saudská Arábie, naopak šíitský proud islámu se projevuje v Íránu. Sunnité a šíitové se rozcházejí v názoru na Muhammadova nástupce. Podle šíitů je jediný právoplatný pokračovatel proroka Muhammada jeho potomek. Sunnité naopak tvrdí, že následovníci jsou čtyři chalífové, kteří se ujali vlády po Muhammadově smrti.

Mezi obyvateli arabského světa se samozřejmě nachází i stoupenci jiných náboženství, ale jejich počet je v poměru k muslimům velmi malý. Jako příklad bych mohla jmenovat křesťany v Egyptě a Libanonu. Náboženství je pro muslimy velice důležité a islám nemůžeme brát na lehkou váhu, na to bychom neměli při plánování obchodních jednání zapomínat. Velmi citliví jsou Arabové na nerespektování jejich náboženských zásad hlavně v období Ramadánu, kdy bychom na veřejnosti neměli jíst, pít ani kouřit.

1.4 Historie, mentalita, zvyky

1.4.1 Historie

Arabská historie je velice rozmanitá a sahá hluboko do minulosti, proto se v této pasáži pokusím vystihnout alespoň její nejdůležitější body. Dějiny arabské společnosti jsou úzce spjaty se vznikem islámu a jeho šířením, ale jak již bylo zmíněno, Arabové byli původně kmeny beduínských chovatelů velbloudů z oblasti dnešní Sýrie. První zmínky o tomto kočovném lidu můžeme najít již v babylonských textech z roku 853 př. n. l.¹²

Jedno ze zlomových období arabské historie je příchod proroka Muhammada roku 571 n. l.¹³ a s ním spojené rozšíření islámského náboženství a kultury. Muhammad z počátku hlásal novou víru ve městě Mekka v letech 610 – 619 n. l.¹⁴ Ovšem jeho působení zde nepřineslo upokojivé výsledky, podařilo se mu totiž přesvědčit jen málo věřících. Následně se prorok dostává do Medíny, kde se náboženství uchytí lépe než

¹¹ Lehmannová, Zuzana a kol. *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010 [i.e. 2011]. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-4

¹² NORDIC INSTITUTE OF ASIAN STUDIES. *The Middle East- Unity and Diversity* [online]. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies, 1993 [cit. 2012-10-29]. ISBN 87-87062-24-0.
http://books.google.cz/books?id=aluD22J9SG8C&printsec=frontcover&dq=middle+east+unity&hl=en&sa=X&ei=euS OUPboFNSL4gSS8ICIBg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, s. 15.

¹³ BOČÁKOVÁ, Milena a kol.: *Intercultural communication: typical features of the Czech, British, American, Japanese, Chinese and Arab cultures*. 2., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. 152 s. ISBN 978-80-245-1648-6.

¹⁴ Lehmannová, Zuzana a kol. *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010 [i.e. 2011]. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-4

v Mekce. Muhammad se stává hlavou nově vzniklé islámské obce a dále šíří Islám díky válečným výpravám. V Medíně byl také sepsán Korán. Po smrti proroka Muhammada byli podle tradice zvoleni jeho čtyři následovníci, kteří si osvojili titul chalífa a představovali nejvyšší moc islámské společnosti. Arabské území tehdy sahalo od břehů Atlantského oceánu až k čínským hranicím. Velice důležitá se ukázala být Abbásovská dynastie, protože díky ní došlo k rozvoji arabské kultury. Abbásovcí podporovali vzdělanost a obchodní vztahy s jinými říšiemi. Během této zlaté éry arabská kultura velice vzkvétala, přebírala i některé řecké znalosti, například z oblasti medicíny, matematiky či filozofie, a obohacovala je o nové objevy.

Od počátku 10. století se arabské obyvatelstvo muselo vypořádat s mnohými nadvládami a často muselo bojovat o svoji nezávislost. Tvrdou ránu islámské kultuře uštědřily zejména křížové výpravy, během kterých byla arabská společnost oslabena. Nejvýznamnější a nejvážnější se nakonec ukázalo dobytí arabského světa osmanskými Turky, kteří arabské území ovládali tři století. Ono dlouhé období se podepsalo na arabské kultuře, která se ocitla v úpadku.

Novodobé dějiny arabské společnosti se začínají psát rozpadem Osmanské říše v roce 1918 a vyznačují se především rozšířením vlivu evropských států v muslimském světě. Evropské země, hlavně Anglie a Francie, začaly postupně kolonizovat Blízký východ a severní Afriku s podporou nově vytvořené Společnosti národů. Evropská nadvláda v těchto oblastech postupně končí se vznikem samostatných arabských států v průběhu 30. až 70. let 20. století.¹⁵ Ovšem díky evropskému kolonialismu započal v arabských zemích proces modernizace. Zlepšily se životní podmínky obyvatel, zdravotní péče i přístup ke vzdělání. Vzrostla gramotnost populace a arabské ženy získaly více práv. Mění se i demografie obyvatelstva, zvyšuje se délka života, snižuje se nemocnost a potratovost. Dochází také, jako v případě jiných společností, k procesu urbanizace. S tím vším samozřejmě souvisí i rozvoj ekonomiky, obchodu, průmyslu a v posledních letech nezanedbatelného cestovního ruchu.

¹⁵ Lehmannová, Zuzana a kol. Paradigma kultur. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010 [i.e. 2011]. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-4

1.4.2 Mentalita a zvyky

Součástí úspěšného obchodního jednání je mimo jiné i znalost kulturních zvyklostí a mentality partnera. Zvláště v případě Arabů by se neznalost jejich obchodních zvyklostí nemusela vyplatit. Jedna ze základních arabských vlastností je přátelství, které se projevuje v soukromém životě ale i v pracovní sféře. Přátelé jsou pro Araby velice důležití a navázání nových kontaktů je mnohdy podstatnější než samotné jednání. Přátelství a známosti hrají významnou roli také v situacích, kdy si arabský partner musí vybrat mezi několika nabídkami. Arabové neradi spolupracují s neznámými osobami. Proto je třeba, vyhradit si na obchodní jednání s novým arabským partnerem dostatek času. První schůzky se často věnují pouze vzájemnému seznámení.

Dalšími typickými znaky arabské mentality jsou srdečnost a otevřenost. Arabové se od prvního okamžiku ke všem chovají přívětivě, společensky a kamarádsky. Cizinec tak nabude dojmu, že patří do okruhu nejbližších přátel. Opak je pravdou. Upřímnost je pro Araby přirozená, ale nic víc. Jak rychle naváže kontakt, stejně rychle jej utnou i kvůli maličkosti. V případě dlouhodobého, blízkého vztahu to samozřejmě neplatí.

Arabové jsou rození obchodníci, byznys mají zkrátka v krvi. Obchodník je z arabského pohledu jedno z nejprestižnějších zaměstnání. Fyzicky pracující člověk nikdy nezíská stejné společenské postavení. S arabským obchodním duchem úzce souvisí jejich schopnost vyjednávat a smlouvat. V tom jsou opravdoví mistři. Smlouvání je součástí arabské kultury i zábavy. Jakékoli domlouvání obchodu je považováno za společenskou událost, jejímž nezbytným prvkem je občerstvení nealkoholickými nápoji. O ceně kontraktu se v arabských zemích vždy smlouvá a kvůli neznalosti tohoto umění může obchodní jednání skončit neúspěchem. Při domlouvání ceny je důležitá trpělivost. Arabové si nechávají obrovský prostor pro vyjednávání a rozdíl mezi první a konečnou nabídkou je mnohdy několikanásobný. Z tohoto důvodu se první návrh nikdy neakceptuje.

Během obchodního jednání s arabskými společníky je důležité vědět, že co není na papíře, neplatí. Arabové velice rádi zapomínají a překrucují ústně dohodnuté záležitosti ve svůj prospěch. Proto se vše musí důkladně kontrolovat. Na druhou stranu Arabové neradi projednávají dané otázky pod tlakem a ve spěchu. Do jisté míry je to zapříčiněno jejich postojem k času. Čas a dochvilnost v arabské společnosti nehrají důležitou roli.

Schůzka s arabským partnerem může začít jak v předstihu, tak se zpožděním. Přesnost obchodních partnerů z Evropy je ovšem nutná.¹⁶

Znalost arabské neverbální komunikace představuje další podstatný předpoklad pro úspěšné jednání. Na začátku každého setkání si účastníci potřásají rukou, někdy i oběma. Mezi Araby je zvykem vzájemné políbení na tvář. Při rozhovoru je považováno za neslušné, opírat se o dveře nebo mít ruce v kapsách. Na rozdíl od Evropy je pro Araby při konverzaci charakteristická menší osobní vzdálenost a během diskuze je důležité udržovat se společníkem oční kontakt. Bývá zvykem, že po skončení jednání arabský partner doprovodí svého hosta ke vstupním dveřím, autu nebo v případě vysokých budov k výtahu. Jako nezdvořilé chování je vnímáno poplácání po zádech a ukazování prstem na jiné osoby. Arabové nikdy nepokládají nohy tak, aby ostatní viděli podrážky bot či šlapky. V arabské společnosti je nepřípustné sedět s nohou přes nohu, položit nohy na stůl, zkrátka jakýmkoli způsobem ukazovat spodní stranu nohou či obuvi. Z jejich pohledu je to hodnoceno jako velice hrubé chování. Při předávání darů, vizitek, smluv a dalších věcí je nutné používat jedine pravou rukou. Jinak tomu není ani při konzumaci jídla rukou, protože levá ruka je vnímána jako ruka nečistá.

Role ženy v arabské společnosti je poměrně striktně stanovena a zejména v ortodoxních zemích Arabského poloostrova se žena veřejného života ani obchodního jednání neúčastní. Naopak třeba v Egyptě nebo Libanonu jsou ženy začleněny do pracovního procesu a též mají přístup ke vzdělání. Arabové vesměs respektují evropské ženy na pozici jednatele, mají – li dobré znalosti a vzdělání a dodržují – li pravidla chování.

Co se týče oblékání, evropští zástupci by měli volit pouze evropské oblečení, raději formálnějšího typu. Evropanky by měly nosit šaty zahalující ramena. Naproti tomu arabský společník může přijít jak v nejluxusnějším obleku, tak i v tradičním oděvu, který může mnohdy působit chudě.

¹⁶ ŠRONĚK, Ivan: *Kultura v mezinárodním podnikání*, Grada Publishing, r. 2001, ISBN 80-247-0012-3

1.5 Ekonomika zemí a mezinárodní obchod

Jeden ze základních ekonomických ukazatelů je hrubý domácí produkt, který v arabském světě za rok 2011 dosáhl výše 2 401,70¹⁷ miliard USD. Pro srovnání světový HDP činil 69 994¹⁸ miliard USD. Je patrné, že arabské země se na světovém HDP podílely pouze necelými 3,4 %. Z toho v podstatě vyplývá, že hospodářství arabských států není příliš výkonné. Ovšem vzhledem k výrazné diametrální odlišnosti arabského světa, je vypovídací schopnost indikátoru HDP zkreslená. Arabské země totiž zahrnují nejen jedny z nejbohatších států světa (měřeno dle HDP na obyvatele), ale také země velice chudé, některé se řadí dokonce k nejchudším zemím planety. V roce 2011 se dvě arabské země umístily mezi deseti nejbohatšími státy světa.¹⁹ Katar, jehož HDP na obyvatele činil 92 500 USD, obsadil třetí příčku a Kuvajt byl šestý s 62 644 USD HDP na obyvatele. Vládní příjmy obou zemí jsou tvořeny z velké části výnosy z těžby ropy a zemního plynu. Ekonomika Kataru je navíc otevřená a konkurenceschopná, díky níž země nabízí vhodné investiční a podnikatelské podmínky nejen pro domácí ale i cizí kapitál. Dalším státem, který se řadí mezi nejbohatší, jsou Spojené Arabské Emiráty, jejichž HDP/obyvatele byl v roce 2011 zhruba poloviční oproti katarskému. Naopak mezi nejchudší země nejen arabské, ale i celého světa, patří jednoznačně Somálsko, jehož hospodářství je zdevastováno dlouholetou občanskou válkou. Velice chudým státem jsou také Komory, jejichž HDP na obyvatele činil pouhých 809,23 USD. Malá země ležící na třech ostrovech je hlavně kvůli nedostatku surovin a přírodních zdrojů odkázána na zahraniční pomoc. (Výše uvedené hodnoty jsem čerpala viz. Tabulka č. 1 Přílohy I.)

Nyní bych se chtěla věnovat podrobnějšímu rozboru Tabulky č. 1 (viz. Přílohy I.), která zobrazuje některé vybrané ekonomické ukazatele arabských států za rok 2011, jako je HDP, HDP/obyv., podíl průmyslové výroby na tvorbě HDP, vývozy a dovozy. Vzhledem k velikosti jsem tabulku umístila do příloh. Největší podíl na HDP arabských zemí v roce 2011 měla s 576,82 miliardami USD Saudská Arábie, jejíž ekonomika je

¹⁷ The World Bank [on-line]. *GDP (current USD)*. [on-line]. [cit. 2012-11-13]
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries/1W-1A?display=graph>

¹⁸ The World Bank [on-line]. *GDP (current USD)*. [on-line]. [cit. 2012-11-13]
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries/1W-1A?display=graph>

¹⁹ The World Bank [on-line]. *GDP per capita (current USD)*. [on-line]. [cit. 2012-12-03]
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries/1A?display=default>

založena na ropném průmyslu a hned po Rusku je druhá největší těžební velmoc světa.²⁰ Pomyslnou druhou příčku obsadily Spojené Arabské Emiráty, jejichž HDP se vyšplhal na 360,245 miliard USD. Hospodářství SAE je též založeno na těžbě ropy, tato aktivita ovšem netvoří dominantní podíl HDP. Kromě ropného průmyslu zaujímá výrazný podíl na tvorbě HDP sektor služeb. Po SAE se ve statistikách objevuje Egypt, který v témže roce dosáhl výše HDP 229,530 miliard USD. Egyptská vláda profituje jednak ze služeb, které jsou založeny především na turistickém ruchu a provozování Suezského průplavu, ale také z průmyslové výroby. Naopak nejnižší HDP vytvořily Komory – 610 milionů USD, které jako malý ostrovní stát jsou závislé na dovozu základních surovin. Zemědělství, na kterém je hospodářství země z velké části postaveno, se podílí na tvorbě HDP 50 % a zaměstnává většinu velice mladé populace země.²¹ Džibutský HDP patří také k nejnižším a v roce 2010 dosáhl výše 1 049 milionů USD. Z 80 % se na jeho tvorbě podílí služby, které čerpají příjmy hlavně z provozování džibutského přístavu.²² Poslední místo ovšem obsadilo Somálsko, jehož HDP v roce 2008 dle odhadu Světové banky činil pouze 260 milionů USD. Údaje z následujících let bohužel neexistují. Nízká hodnota HDP je stejně jako v případě HDP na obyvatele zapříčiněna dlouholetou občanskou válkou a absencí vlády.

Co se týče ekonomiky a zahraničního obchodu arabských zemí, jednotlivé státy se výrazně liší. Ekonomiky zemí jako třeba Saudská Arábie, Bahrajn, Irák, Katar, Kuvajt, Libye, Jemen, Alžírsko či Omán jsou silně závislé na těžbě a zpracování ropy a zemního plynu. Průmyslová výroba tvoří ve většině států podstatnou část HDP. Zahraniční obchod zmiňovaných zemí v roce 2011 zaznamenal kladnou obchodní bilanci. Nejvýznamnější exportní komoditou jsou ropa a ropné produkty. Mezi dovozní položky se řadí hlavně potraviny, stroje, auta, stavební materiály, oděvy a zdravotnické potřeby.

Katar a Kuvajt jsou malé ekonomiky, jejichž průmyslová výroba se soustředí hlavně na zkapalňování zemního plynu, zpracování surové ropy, výrobu hnojiv či petrochemii.

²⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

²¹ Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cn.html>

²² Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/dj.html>

Tyto činnosti tvoří zhruba 80 – 90 % exportu obou zemí.^{23,24} Vývozy v roce 2011 činily v Kataru 114,3 miliard USD, v Kuvajtu byly asi o 10 miliard USD menší. Mezi exportní komodity se řadí především ropné produkty. Vzhledem k tomu, že je téměř celá průmyslová výroba Kataru i Kuvajtu založena na těžbě a zpracování strategické suroviny, musí být ostatní potřeby zabezpečeny dovozem. Nejvýznamnější položky dovozu jsou strojní zařízení, dopravní prostředky, dále pak potraviny, stavební materiály či spotřební zboží. Katarský import dosáhl v roce 2011 hodnoty 30 miliard USD. HDP byl v roce 2011 172,98 miliard USD. Kuvajt v roce 2011 vytvořil HDP ve výši 176,59 miliard US a dovezl zboží v hodnotě 25,27 miliard USD.

Další zemí, jejíž ekonomika je závislá na těžbě ropy a jejích cenách na světovém trhu, je Irák. Jeho zásoby ropy patří mezi největší na světě. Díky nim Irák za rok 2011 vyprodukoval HDP ve výši 115,39 miliard USD. I přes to se ale Irák řadí mezi rozvojové země. Struktura exportu se nijak neliší od výše uvedených zemí – kolem 80 % představují ropné produkty.²⁵ Irák v loňském roce (2011) vyvezl komodity za 83,3 miliard USD a dovezl za 54 miliard USD. Import tvoří hlavně potraviny, průmyslové zboží, chemikálie, zdravotnický materiál, zemědělské stroje či spotřební zboží.

Hospodářství států jako Jemen, Omán a Bahrajn jsou též závislé na ropných zdrojích. Vlády se ale snaží pomocí diversifikace svých ekonomik, snížit závislost na této surovině. Omán v roce 2011 vykázal HDP ve výši 71,78 miliard USD a Bahrajn 22,95 miliard USD. Co se týče HDP na obyvatele, Bahrajn lze srovnat s Českou Republikou či Slovenskem. Ovšem HDP/obyvatele Ománu je asi o 7 tisíc USD vyšší, což z něj činí čtvrtou nejbohatší arabskou zemi. Většina exportu obou zemí připadá na ropu a ropné výrobky. Zbytek pokrývají v případě Ománu zejména re-exporty. Bahrajn se také zaměřuje na vývoz hliníku.²⁶ Hodnota exportu se v Ománu vyšplhala na 47,02 miliard USD, v Bahrajnu na 19,65 miliard USD. Nejdůležitější položky dovozu

²³ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/kuvajt/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

²⁴ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/katar/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

²⁵ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/irak/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

²⁶ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/oman/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

představují stroje a dopravní prostředky, hotové výrobky, minerální paliva, potraviny a chemikálie. Ománský import tvoří zhruba polovinu exportu – 23,86 miliard USD. Bahrajn zase dovezl zboží ve výši 12,73 miliard USD. V případě Jemenu ale proces diversifikace ještě nedosáhl úrovně Ománu či Bahrajnu. Pořád totiž surová ropa a ropné produkty tvoří asi 90 % exportu.²⁷ Vývozy v roce 2011 byly jen o zhruba 3,1 miliard USD vyšší než dovozy. HDP se vyšplhal na 33,76 miliard USD a průmyslová výroba se na jeho tvorbě podílela 42,3% . Porovnáním dle HDP na obyvatele se Jemen řadí spíše mezi chudší státy arabského světa.

Výjimkou mezi státy Perského zálivu jsou Spojené Arabské Emiráty, jejichž hospodářství je nezávislé na ropné produkci. Průmysl se na tvorbě HDP podílí necelými 60 %, z toho polovinu představuje produkce ropy. HDP na obyvatele je v SAE jeden z nejvyšších, což je řadí mezi nejbohatší země světa. Export SAE je z jedné třetiny založen na ropě, druhou třetinu tvoří ostatní zboží a služby a zbytek jsou re-exporty.²⁸ V loňském roce se vývozy vyšplhaly na 285 miliard USD. Na straně importu, který v roce 2011 činil 205 miliard USD, dominují drahé kovy, stroje a automobily.

Kromě zemí Perského zálivu jsou významnými producenty ropy Alžírsko a Libye. Exporty obou zemí jsou opět z velké části tvořeny ropou, ropnými produkty a zemním plynem. V Libyi vývozy dosáhly hodnoty 17,5 miliard USD, v Alžírsku 73,49 miliard USD. Mezi dovozní položky se řadí zejména strojní zařízení, potraviny, ostatní suroviny kromě ropy a spotřební zboží. Alžírský HDP byl v roce 2011 mezi arabskými státy čtvrtý největší - 188,68 miliard USD a asi ze dvou třetin byl tvořen průmyslovou výrobou. Libyjský HDP byl oproti Alžírskému zhruba třetinový, činil 62,36 miliard USD. Průmysl se zde podílí na HDP jednou polovinou.

Podstatnou roli hraje nejen mezi arabskými zeměmi ale i ve světě Egypt, jehož HDP, jak už jsem zmínila výše, je po Saúdské Arábii a SAE třetí nejvyšší. Největší podíl má na tvorbě HDP sektor služeb 47,6 %, z toho je asi nejvýznamnější turismus.²⁹ 37,6 % HDP tvoří průmysl a zbytek zemědělství. HDP na obyvatele je ale v Egyptské

²⁷ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/jemen/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

²⁸ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/spojene_arabske_emiraty/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

²⁹ Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2012-11-20] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>

republike vzhledem k vysokému HDP poměrně nízký, což může být způsobeno mimo jiné vysokým počtem obyvatel. Egypt se již delší dobu potýká s problémem, že import významně převažuje nad exportem. V loňském roce bylo krytí dovozu vývozem 51,83 %. Co se týče komoditní struktury zahraničního obchodu, egyptský vývoz je tvořen z velké části ropou a ropnými deriváty, dále potom bavlnou, textilem či chemikáliemi. Naopak Egypt musí dovážet obiloviny, spotřební zboží a oleje.

Tunisko je jedna z mála arabských zemí, jejíž hospodářství není založeno na těžbě strategických surovin. I přes to se s tím ale tuniská ekonomika dokázala vypořádat a za pomoci diversifikace rozdělila své ekonomické aktivity. Služby, z nichž nejvýznamnější je turistický ruch, vytváří více jak polovinu HDP. Necelých 35 % HDP tvoří průmyslový sektor. HDP dosáhl výše 45,86 miliard USD, což Tunisko řadí na 13. místo mezi arabskými zeměmi. Tunisko v roce 2011 zaznamenalo deficit obchodní bilance ve výši 6,11 miliard USD. Export se zaměřuje hlavně na textil, oděvy, zemědělské produkty či fosfáty a chemikálie. Důležité importní položky jsou střešní nebo potraviny.

Státy Blízkého východu jako Sýrie, Jordánsko či Libanon se podle svých HDP neřadí mezi nejvýkonnější ekonomiky arabského světa. V případě Libanonu činil HDP v roce 2011 42,19 miliard USD, což je srovnatelné třeba s Tuniskem. Průmyslová výroba v Libanonu se na tvorbě HDP podílí pouze necelou pětinou. Nejvíce k růstu HDP přispívá sektor služeb, v loňském roce to bylo 79 %, který je založen hlavně na cestovním ruchu a bankovníctví.³⁰ Při analýze arabských zemí dle HDP na obyvatele, Libanon patří do bohatší poloviny. Zahraniční obchod země zaznamenal v loňském roce výrazný obchodní deficit ve výši 15,09 miliard USD. Kvůli nedostatku nerostných zdrojů, dominuje na straně dovozu tento artikl. Vývozní škála je velice pestrá a nacházejí se zde na příklad šperky z perel a drahých kamenů, tabákové výrobky, elektronická zařízení či potraviny.³¹ Jordánsko vykázalo v roce 2011 HDP ve výši 28,84 miliard USD, přičemž průmyslový sektor se na jeho tvorbě podílí necelou jednou třtinou. Hlavní část, stejně jako v Libanonu, obstarávají služby a to zejména finanční sektor, realitní trh a doprava. Podle HDP na obyvatele lze konstatovat, že se Jordánsko

³⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/libanon/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

³¹ Lebanese Ministry of Economy & Trade [on-line]. *Trade Indicators*[on-line]. [cit. 2012-12-03]
<http://www.economy.gov.lb/index.php/subSubcatInfo/2/85>

řadí zhruba do středu arabského i světového žebříčku. Bilance jordánského zahraničního obchodu byla pasivní a hodnotově činila 10,34 miliard USD. Jordánsko je závislé na dovozu ropy, ropných produktů a dopravních prostředků, naopak vyváží zejména oděvy, chemikálie a potraviny. Poslední zemí v této skupině je Sýrie, jejíž HDP se v roce 2010 vyšplhal na 59,15 miliard USD. Ekonomika země je ovšem poznamenána nynějším vnitřním občanským ozbrojeným konfliktem, který způsobil značné snížení syrské spotřeby a produkce. Import v roce 2011 převyšoval export a krytí dovozu vývozem bylo pouze 51,2 %.

Súdán byl, co se týče rozlohy, největší arabský stát, avšak na základě referenda, které se konalo na začátku roku 2011, se Súdán rozdělil a vznikl nový stát Jižosúdánská republika. Obyvatelstvo nově vzniklého státu je vesměs afrického původu, Jižní Súdán se proto neřadí mezi arabské státy. Ekonomická situace v Súdánu je nepříznivě poznamenána trvajícím vnitřními nepokoji a občanskou válkou, které způsobily mimořádnou chudobu. Před rozdělením země připadala podstatná část HDP na ropnou produkci. Ovšem odtržením Jižního Súdánu se hospodářský růst výrazně zpomalil, protože asi dvě třetiny produkce ropy připadají do oblasti Jižosúdánské republiky. V loňském roce Súdán zaznamenal kladnou obchodní bilanci, na které se podílela zejména ropa a zlato. Importní komodity představují hlavně průmyslové a strojní výrobky a také potraviny.³²

Ekonomiku zemí Džibutsko, Komory a Somálsko jsem již popsala výše, proto se zaměřím pouze na charakteristiku jejich zahraničního obchodu. Všechny tři země zaznamenaly v roce 2011 deficit obchodní bilance. Džibutský export se zaměřuje především na vývoz koření a parfémových esencí, naopak dováží potraviny, spotřební zboží, ropné produkty a dopravní prostředky. Vzhledem k tamní situaci, je poměrně složité vyhledat aktuální a věrohodné informace o zahraničním obchodě všech tří zmiňovaných zemí. Všechny tři státy se řadí mezi nejchudší na světě a jsou odkázány na rozvojovou pomoc vyspělých zemí.

Poslední státy, jejichž ekonomikou a zahraničním obchodem jsem se ještě nevěnovala, jsou Mauritánie, pásmo Gazy a západní břeh Jordánu. Ekonomické ukazatele HDP a HDP na obyvatele naznačují, že se jedná o chudé a málo rozvinuté země. V Mauritánii

³² Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/su.html>

se na tvorbě HDP podílí 37,6 % průmyslový sektor, kde převažuje těžba nerostných surovin. Hospodářství Mauritánie také získává příjmy z primárního sektoru, který zaměstnává asi polovinu obyvatelstva.³³ Mauritánská obchodní bilance byla v loňském roce téměř vyrovnaná, vývoz mírně převyšoval dovoz. Export se soustředí hlavně na zemědělské výrobky a nerostné suroviny. Na straně importu zase převažují průmyslové produkty. Ekonomika a zahraniční obchod oblasti západního břehu Jordánu a pásma Gazy je významně poznamenána dlouhotrvajícím vnitřním napětím. Tato dvě území nejsou nezávislým státem, avšak žije zde převážně obyvatelstvo arabského původu. Z toho důvodu jsou často řazena do arabského světa. Informace o HDP a HDP na obyvatele se mi podařilo získat pouze z roku 2005, avšak indikují, že hospodářství je na velice nízké úrovni a odkázané na rozvojovou pomoc. Bilance zahraničního obchodu byla v roce 2011 pasivní, import téměř sedmkrát převyšoval export. Vyváží se zejména ovoce a zelenina, dováží potraviny, spotřební zboží, pohonné hmoty či chemikálie.³⁴

Charakteristiku ekonomiky a zahraničního obchodu Saúdské Arábie a Maroka jsem v této části práce záměrně vynechala, protože jsou součástí druhé a třetí kapitoly.

³³ Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2012-12-04] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mr.html>

³⁴ Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2012-12-04] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mr.html>

2 Maroko – arabská země na severozápadě Afriky

2.1 Charakteristika země

Maroko je arabská země ležící na severozápadě afrického kontinentu o celkové rozloze 446 550 km², marocká strana ovšem uvádí celkovou rozlohu 710 850 km².³⁵ Zde je nutné uvést, že Maroko si od roku 1976 nárokuje oblast Západní Sahary, kde anektovalo dvě třetiny západosaharského území, a proto ji zahrnuje i do své rozlohy. Západní Sahara má podle OSN status tzv.: Non-Self-Governing Territories, tedy území, které v plné míře ještě nedosáhlo samosprávy.³⁶ Západní Sahara je rozdělena na dvě části, přičemž jedna je pod marockou kontrolou a druhou část u Mauritánských hranic ovládá osvobozenécké hnutí Polisario. Obě nepřátelské strany odděluje podminovaný písečný val, který vybudovalo Maroko v osmdesátých letech. Dosavadní pokusy o referendum, při kterém měli obyvatelé rozhodnout o nezávislosti Západní Sahary nebo o připojení k Maroku, zatím selhaly.

Oficiální název státu zní Marocké království. Severní hranici země tvoří Středozemní moře, západní pobřeží je lemováno Atlantským oceánem, na jihovýchodě sousedí Maroko s Alžírskem a jižní hranice odděluje zemi od Západní Sahary. V nejsevernější části království nedaleko Gibraltarského průlivu se nachází autonomní město Ceuta. Ceuta spolu s Melillou, autonomním městem na pobřeží Středozemního moře, se řadí mezi španělské enklávy. Hlavní město ležící na severozápadním pobřeží země je Rabat, další významná města jsou například Casablanca, Fes či Marakéš.

2.1.1 Historie a politická situace

První muslimská dynastie si oblast dnešního Maroka podrobila v 8. století n. l. a od 17. století je u moci Alavitská dynastie, ze které pochází i nynější královská rodina. Od roku 1860 byla marocká suverenita výrazně oslabena, protože sever země obsadilo

³⁵ Gouvernement du royaume du maroc [on-line]. *DeclineSimple*. [on-line]. [cit. 2012-12-06] <http://www.maroc.ma/PortailInst/An/MenuGauche/Portrait+of+Morocco/Geography/Geography+of+the+Kingdom.htm>

³⁶ United Nations [on-line]. *The United Nations and Decolonization - Committee of 24 - Non-Self-Governing Territories*. [on-line]. [cit. 2012-12-07] <http://www.un.org/en/decolonization/nonselfgovterritories.shtml>

Španělsko a obchodně mocenské pře mezi evropskými státy se projeví i v Maroku. Na počátku 19. století požádal tehdejší sultán Francii o pomoc při osvobození města Fes od povstalců. Na oplátku byl ale sultán nucen akceptovat dohodu o protektorátu a od roku 1912 bylo Maroko pod správou Francie. Maroko se stalo nezávislým státem až na začátku března 1956 a od roku 1962 je konstituční demokratickou, parlamentní a sociální monarchií.

Hlavou státu je od 30. července 1999 král Mohammed VI., který nastoupil po svém otci. Král je nejvyšší světskou i náboženskou autoritou v zemi, je představitelem výkonné moci a má ve svých rukou obrovské pravomoci jako například: vyhlašuje zákony a referendum, rozhoduje o vnitřní i zahraniční politice a ekonomice, jmenuje předsedu vlády vítězné strany v parlamentních volbách, je nejvyšší šéf královských ozbrojených sil. Protesty, ke kterým došlo v mnoha arabských státech v roce 2011, se nevyhnuly ani Maroku. Během arabského jaro vyšly tisíce obyvatel nejenom v hlavním městě do ulic. Lidé demonstrovali a požadovali reformu marockého politického systému, zejména omezení královské moci. V návaznosti na protesty král vyhlásil referendum, ve kterém měli Marokánci rozhodnout o přijetí nové ústavy. V referendu podpořilo reformní ústavu téměř sto procent voličů. Po reformě ústavy v roce 2011 převzal premiér některé královské pravomoci, ovšem král stále zůstává nejdůležitějším představitelem politického systému. Mezi nejdůležitější změny marocké ústavy však patří například fakt, že král musí jmenovat premiéra z největší politické strany. Tedy z té, která získá ve volbách nejvíce hlasů. V minulosti král nebyl nijak omezen ve jmenování premiéra. V nové ústavě jsou také mezinárodní úmluvy o lidských právech nadřazeny marockým zákonům a berberština se stala druhým oficiálním jazykem země.

2.1.2 Obyvatelstvo

Celkový počet obyvatel v roce 2011 činil 32,27 milionů.³⁷ Míra urbanizace se v loňském roce vyšplhala na 58,8 %, což znamená, že více než polovina marocké populace žije ve městech.³⁸ Proces migrace Marokánců z venkovských oblastí do měst neustále pokračuje, mezi nejvíce zalidněná města patří hlavně Casablanca, kde bydlí desetina obyvatelstva. Dále pak hlavní město Rabat či Fes. Rozmístění obyvatel je

³⁷ The World Bank [on-line]. *Morocco*. [on-line]. [cit. 2012-12-08] <http://data.worldbank.org/country/morocco>

³⁸ United Nations Statistics Division [on-line]. *Demographic and Social Statistics*. [on-line]. [cit. 2012-12-08] <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/socind/>

nerovnoměrné, podstatná část populace se totiž koncentruje v pobřežním pásu země. Původními obyvateli jsou Berberé tvořící většinu populace. V Maroku žije také arabská menšina, která přinesla do země islám. Vzhledem k faktu, že islám je státním náboženstvím, nelze očekávat rozmanité náboženské složení. V Maroku žije přes 98 % sunnitských muslimů.³⁹ Zbytek tvoří nepatrná křesťanská menšina a Židé. Židovská populace v dnešní době čítá jen pár tisíc věřících, velká část židovské minority odešla ze země po Druhé světové válce. Oficiálním jazykem Marockého království je spisovná arabština. Nově se oficiálním jazykem stala i berberština, kterou komunikuje značná část Marokánců, hlavně v berberských oblastech. Důsledkem francouzského protektorátu je mezi marockým obyvatelstvem rozšířená znalost francouzského jazyka. Francouzština je spíše úředním jazykem a hovoří se jí v obchodních a diplomatických kruzích, ale také třeba na vysokých školách.

Míra ekonomické aktivity marockého obyvatelstva se dlouhodobě drží na hodnotě kolem 50 %. V posledních letech zaznamenala mírně klesající tendenci. V roce 2011 dosáhla hodnoty 49,2 %. Výrazně ekonomicky aktivnější jsou maroční muži. Přes 70% dospělých mužů je ekonomicky činných. Marocké ženy se na ekonomické aktivitě země podílí zřetelně méně než muži. Jejich účast se pohybuje kolem 26 %.⁴⁰

2.2 Mentalita, specifika obchodního jednání

Marocká kultura, zvyky a tradice jsou úzce spjaty s arabskou mentalitou a kulturou, což také vyplývá z faktu, že Maroko je islámský stát. Z toho důvodu je zřejmé, že mnoho marockých kulturních specifik koresponduje s obecnými kulturními zvyklostmi Arabů. Na území Marockého království se též projevuje kultura berberská, nepatrně potom křesťanská a židovská kultura. Do jisté míry je dosud marocká kultura a mentalita ovlivněna čtyřicetiletým francouzským protektorátem. V obchodní sféře se tento fakt projevuje především tak, že obchodní jednání jsou s cizinci vedena zpravidla ve francouzském jazyce.

³⁹ Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2012-12-09] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

⁴⁰ Site institutionnel du Haut Commissariat au Plan du Royaume du Maroc [on-line]. *Taux d'activité selon le sexe* [on-line]. [cit. 2013-02-24] http://www.hcp.ma/Taux-d-activite-selon-le-sexe_a360.html

Kultura v Maroku je založena na čtyřech hodnotách, kterými jsou respekt k vlastní osobě, ke druhým a nadřazeným, islám, čest a osobní vztahy. Maročané jsou ke všem ohleduplní a zdvořilí, to stejné poté očekávají od svých přátel, známých, partnerů a v podstatě každého, s kým se setkají. Na nezdvořilost je v Maroku nahlíženo nepatřičně. Typickým znakem arabské společnosti je kolektivismus, proto základem arabské tedy i marocké společnosti je rodina. Individuální zájmy jsou vždy podřízeny zájmům rodiny. Maročané si velice potrpí na blízkých a léty ověřených osobních vztazích. S přáteli se často jedná jako se členy rodiny. V každodenních i obchodních interakcích hraje významnou roli důvěra a přátelství. V žádném případě se Maročané nenechají zahanbit, vždy se za každou cenu snaží získat respekt od druhých a vyhnout se jakékoli konfrontaci. Pro Maročany je velice důležitá jejich pověst, důstojnost a sebeúcta. Udělají všechno pro to, aby nedošlo k zahanbení jejich cti nebo cti rodiny. Islám zaujímá v marocké kultuře velmi důležité místo a promítá se i do obchodních styků. Pátek je v Maroku hlavním modlitebním dnem a podniky a obchody jsou většinou v době od jedenácti do patnácti hodin zavřené kvůli modlitbám. Z toho důvodu se nedoporučuje sjednávat obchodní schůzky na pátek. To stejné platí i během dalších důležitých islámských svátků, třeba Ramadánu.

V Maroku se pracuje od pondělí do pátku, přičemž běžná pracovní doba začíná v 9:00 a končí v 18:30. Od 12:30 do 14:30 je polední pauza. Jak jsem již zmínila výše, pátek je dnem modliteb, proto některé firmy a obchody zavírají už v poledne. O víkendu mají Maročané volno, je ovšem běžné, že jsou prodejny v sobotu otevřené. Pracovní doba během svátečního měsíce Ramadánu je ve většině institucí obvykle zkrácena od 9:00 do 14:00.⁴¹

Maroko je hierarchicky založená společnost, což v podstatě znamená, že každý člen společnosti má své místo a stanovenou roli, respektuje společensky výše postavené jedince a do jisté míry akceptuje sociální nerovnost. To vše se samozřejmě promítá i do struktury marockých společností. Podřízení vždy respektují rozhodnutí svých nadřízených, nicméně maroští šéfové se obvykle před učiněním konečného rozhodnutí radí se skupinou kompetentních pracovníků. Maročané se ve společnosti svých nadřízených chovají velice zdvořile, klidně a rezervovaně. Naopak mezi osobami na

⁴¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Maroko*. [on-line]. [cit. 2013-02-09] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/index.html

stejně pracovní pozici se mnohdy vedou vášnivé debaty a lidé hovoří jeden přes druhého.

Obchodní schůzky v Maroku se konají vesměs v dopoledních hodinách. Něco jiného jsou ale různá společenská setkání, která se odehrávají večer. Maročané nejsou otevření vyjednávači a raději se vyhýbají konfrontaci a konfliktům během obchodního jednání. Nesouhlas vyjadřují spíše neverbálními gesty a mimikou než slovy. Obchodní partneři z Maroka preferují komunikaci se známými a prověřenými osobami. Rychlost a efektivnost obchodního jednání také závisí na kvalitě obchodních vztahů. Maročané se vždy snaží navázat dlouhodobé a stabilní vztahy se svými obchodními partnery. Z toho důvodu se první schůzky nesou spíše v seznamovacím duchu a obvykle se vůbec neřeší předmět vyjednávání. Proto je vhodné začít zdvořilostními frázemi, týkající se zdraví, koníčků či přátel marockého obchodního partnera. Maročtí vyjednávači disponují rozsáhlými pravomocemi a obvykle je vyslán jeden maximálně dva zástupci. Před začátkem jednání je nezbytné obrnit se dávkou trpělivosti, protože schůzky s marockými obchodními partnery bývají dlouhé. Jakékoli snahy o urychlení schůzky jsou absolutně nepřijatelné. Přestávky během vyjednávání jsou nezbytné, Maročané je rádi uvítají a často je dokonce sami nabídnou. Co se týče předmětu jednání, je důležité mít vše písemně podloženo. Maročané neberou v úvahu záležitosti a myšlenky, které byly projednávány nad rámec písemné dohody. Ve většině případů se drží striktně písemné verze úmluvy. Vyjednávání o ceně kontraktu může být problematické, protože maročtí partneři neradi hovoří o konkrétních cenách. Také je nutné dbát na to, aby v každém případě marocký obchodní partner nabyl dojmu, že vyšel z obchodního jednání jako vítěz.

Marocké obchodní zvyklosti a etiketa jsou silně ovlivněny francouzskou kulturou a jsou tudíž poměrně formální. Maročané si na formálnost na všech úrovních jednání potrpí, neformální chování je chápáno jako projev neúcty. Mezi neformální obchodní zvyklost v Maroku patří výměna vizitek, přičemž jedna strana vizitky musí být přeložena do arabštiny a francouzštiny. Při setkání s novými obchodními partnery či kolegy si Maročané potřesou rukou a oslovují se výhradně příjmením. Křestní jméno je možné použít pouze se svolením obchodního partnera. Známi a přátelé se často vítají polibkem

a objetím. Je ovšem nutné mít na paměti, že při setkání s muslimskou kolegyní, musí muž počkat, dokud žena sama nenabídne ruku na pozdrav.⁴²

Velmi často Maročané pozvou své obchodní partnery na různá neformální setkání jako večere. Na těchto akcích je konverzace poměrně uvolněná, avšak existují témata, kterým je nutné se vyhnout. Jedná se zejména o citlivé otázky týkající se marockého krále, práv žen, sexu a islámu. Maročané jsou velmi hrdý národ, o čemž svědčí i fakt, že nesnesou žádné neopodstatněné veřejné obvinění a konfrontaci. Jestliže přeci jenom nastane s marockým partnerem konfliktní situace, je vhodné ji vyřešit v soukromí. Vždy je ovšem nezbytné zachovat slušnost, úctu a vyhnout se urážkám a neoprávněným nařčením.

2.3 Zahraniční obchod, spolupráce s ČR

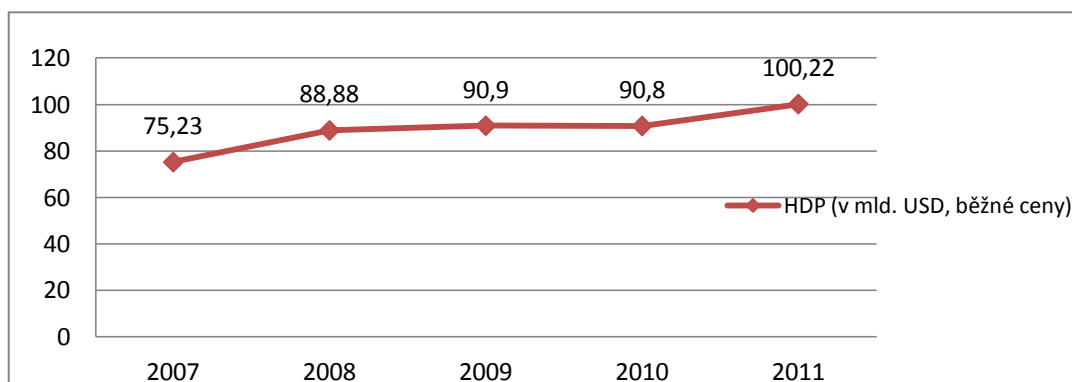
2.3.1 Současná ekonomická situace

Marocké království se vyznačuje otevřenou a liberální tržně orientovanou ekonomikou, která profituje z relativní blízkosti k Evropské unii. Díky poměrně nízkým nákladům na pracovní sílu, strukturálním reformám a investicím se marocká ekonomika stala rovným konkurentem pro ostatní severoafrické státy. Mezi nejvýznamnější odvětví marocké ekonomiky patří především cestovní ruch, zemědělství, textilní a oděvní průmysl a výroba fosfátů. Od nástupu krále Mohammeda VI. na trůn se marocká ekonomika ubírá směrem, který zaručuje stabilizaci ekonomického růstu, snižování míry inflace a boj s vysokou nezaměstnaností, která sužuje převážně venkov. Největším marockým problémem však stále zůstává vysoká míra chudoby, negramotnosti, rozšířená korupce a extrémní sociální rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi. Snahy snižovat nezaměstnanost výrazně limituje fakt, že v zemědělském sektoru pracují dvě pětiny marocké populace, přičemž podíl zemědělství na HDP je dlouhodobě nízký, asi kolem 17 %.⁴³ Z důvodu posílení exportu uzavřelo Maroko v roce 2006 bilaterální dohody o volném obchodu se Spojenými státy americkými. Maroko na základě Asociační dohody posílilo své vztahy také s EU, která se řadí mezi důležité marocké obchodní partnery.

⁴² Communicaid. *Doing Business in Morocco: Moroccan Social and Business Culture*. verze 2009. London. [on-line]. [cit. 2013-02-12] <http://www.communicaid.com/access/pdf/library/culture/doing-business-in/Doing%20Business%20in%20Morocco.pdf>

⁴³ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2013-02-17] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Graf 1: Vývoj marockého HDP v letech 2007 - 2011

Zdroj: ⁴⁴, vlastní zpracování dle údajů marockého Vysokého úřadu pro plánování

Tabulka 1: Marocký HDP v letech 2007 - 2011

Marocký HDP v letech 2007 - 2011					
	2007	2008	2009	2010	2011
HDP (v mld. USD, běžné ceny)	75,23	88,88	90,90	90,80	100,22
Růst HDP (% , meziroční růst)	14,61	18,14	2,27	-0,11	10,34
HDP na obyvatele (v USD, běžné ceny)	2389	2793	2828	2795	3 053,53

Zdroj: ⁴⁴, vlastní zpracování dle údajů marockého Vysokého úřadu pro plánování

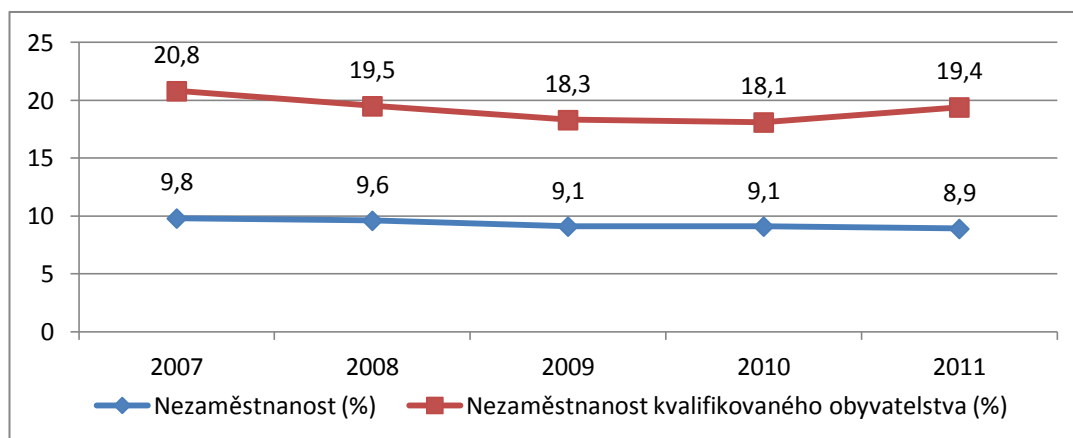
Graf č. 1 znázorňuje vývoj HDP v Maroku v rozmezí let 2007 až 2011. V tabulce č. 1 je navíc uveden meziroční růst HDP a HDP na obyvatele v zemi. Podle výše HDP v roce 2011 se marocká ekonomika v rámci arabských zemí řadí do výkonnější poloviny. Největší podíl na tvorbě HDP má terciární sektor, který se dlouhodobě pohybuje na úrovni zhruba 60 %. Sekundární sektor přispívá na HDP necelými 27 % a primární sektor se na tvorbě HDP v posledních pěti letech podílel zhruba 14 %. ⁴⁵ V letech 2007 a 2008 HDP stabilně rostl s dvoucifernými meziročními přírůstky. Ekonomický růst se však v roce 2010 mírně zpomalil, konkrétně Maroko zaznamenalo meziroční propad o 0,11 %. Marocká ekonomika se z krize rychle vymanila, přičemž v roce 2011 vykázala meziroční růst HDP ve výši 10,34 %. HDP na obyvatele pak ve zkoumaném pětiletém

⁴⁴ Site institutionnel du Haut Commissariat au Plan du Royaume du Maroc [on-line]. *Comptes Nationaux* [on-line]. [cit. 2013-02-17] http://www.hcp.ma/Comptes-Nationaux_r96.html

⁴⁵ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2013-02-17] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

období nejdříve rostl, v roce 2010 došlo k mírnému propadu, o rok později se situace otočila a HDP na hlavu dosáhl hodnoty 3053,53 mld. USD.

Graf 2: Vývoj nezaměstnanosti marockého obyvatelstva

Zdroj: ⁴⁶, vlastní zpracování podle dat marockého Vysokého úřadu pro plánování

Tabulka 2: Nezaměstnanost v Maroku v letech 2007 – 2011

Nezaměstnanost v Maroku v letech 2007 - 2011					
	2007	2008	2009	2010	2011
Nezaměstnanost (%)	9,8	9,6	9,1	9,1	8,9
Nezaměstnanost kvalifikovaného obyvatelstva (%)	20,8	19,5	18,3	18,1	19,4

Zdroj: ⁴⁷, vlastní zpracování podle dat marockého Vysokého úřadu pro plánování

Z tabulky č. 2 je patrné, že v pětiletém období 2007 – 2011 se Maroku podařilo udržet míru nezaměstnanosti pod hranicí 10 %, což potvrzuje i graf č. 2. Velkým problémem ovšem zůstávají alarmující hodnoty nezaměstnanosti kvalifikovaného obyvatelstva, které se od roku 2008 daří udržovat na úrovni zhruba 19 %. Oproti předchozím letům se jedná o ucházející snížení, jestliže například v roce 2000 dosahovala nezaměstnanost u osob s diplomem téměř 29 %.⁴⁸ Uvedené hodnoty se týkají obyvatel, kteří dosáhli nejvyššího stupně vzdělání. Nicméně Maročané se středním stupněm vzdělání se nacházejí v podobné situaci. Z důvodu nedostatku pracovních příležitostí odchází

⁴⁶ Site institutionnel du Haut Commissariat au Plan du Royaume du Maroc [on-line]. *Chômage*. [on-line]. [cit. 2013-02-17] http://www.hcp.ma/Chomage_r70.html

⁴⁷ Site institutionnel du Haut Commissariat au Plan du Royaume du Maroc [on-line]. *Chômage*. [on-line]. [cit. 2013-02-17] http://www.hcp.ma/Chomage_r70.html

⁴⁸ Site institutionnel du Haut Commissariat au Plan du Royaume du Maroc [on-line]. *Taux de chômage national selon le diplôme*. [on-line]. [cit. 2013-02-18] http://www.hcp.ma/Taux-de-chomage-national-selon-le-diplome_a267.html

mnoho vzdělaných osob do zahraničí, kde se jim nabízejí lepší podmínky. Maroko se s odlivem mozků potýká již delší dobu. Maročtí emigranti pak nacházejí útočiště v evropských zemích jako Francie, Španělsko, Belgie, Itálie a Německo.⁴⁹

V rozmezí let 2008 – 2011 zaznamenala marocká ekonomika pozitivní vývoj inflace. Tu se podařilo z hodnoty 3,7 % v roce 2008 snížit na 0,9 % v roce 2011.⁵⁰ Kladný 4 % růst vykazala marocká ekonomika za rok 2012 v případě průmyslového sektoru, k čemuž nejvíce přispěly energetické a stavební obory. Služby vzrostly v roce 2012 také o 4 %, byl to ovšem menší růst než v předešlém roce hlavně kvůli snížení v oblasti cestovního ruchu a dopravy.⁵¹

2.3.2 Zahraniční obchod

Marocká ekonomika se v současnosti otevírá světu a čím dál více se, díky omezení bariér vstupu na marocký trh, zapojuje do zahraničního obchodu. Export se na tvorbě HDP země podílí zhruba 30 %.⁵² Vzájemnou obchodní výměnu výrazně usnadňují zvláštní obchodní vztahy, které Maroko uzavřelo například s Evropskou unií, USA či Tureckem. Na začátku března roku 2000 vstoupila v platnost tzv. Asociační dohoda mezi Marokem a EU, díky níž vznikla mezi oběma regiony zóna volného obchodu. Ta nabyla platnosti 1. 3. 2012 a zaručuje odstranění celních tarifů na dovoz všech nových průmyslových výrobků z EU do Maroka.⁵³ Dále také probíhají další jednání, která by ještě více prohloubila vzájemné obchodní vztahy. Maroko je též členem EUROMED, programu určeného na podporu ekonomické integrace a demokratických reforem v rámci států ležících na severu Afriky a Blízkém východě. Jednou ze základních idejí této spolupráce je zlepšit vzájemné obchodní podmínky.

⁴⁹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2013-02-17]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

⁵⁰ World Bank Group [on-line]. *Inflation, consumer prices (annual %)*. [on-line]. [cit. 2013-02-18]

<http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG/countries>

⁵¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2013-02-17]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

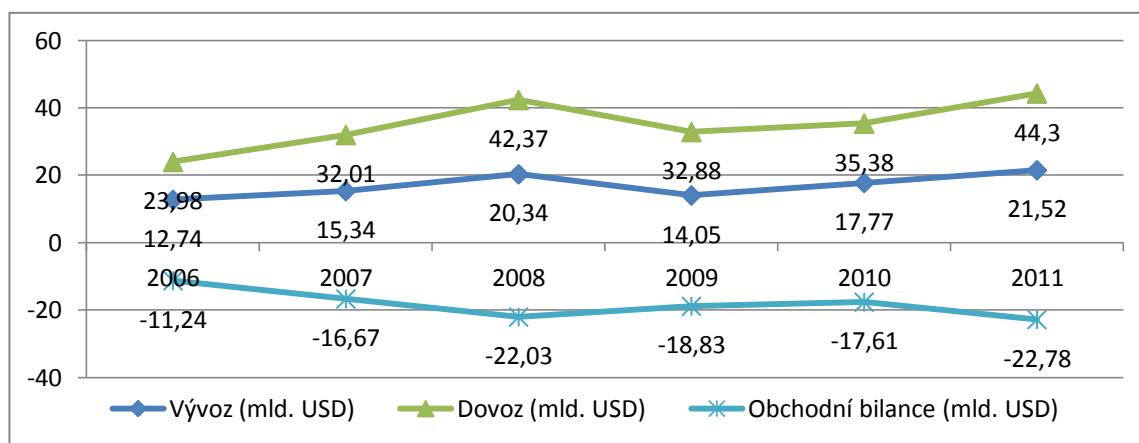
⁵² Site institutionnel du Haut Commissariat au Plan du Royaume du Maroc [on-line].

Comptes Nationaux [on-line]. [cit. 2013-02-17] http://www.hcp.ma/Comptes-Nationaux_r96.html

⁵³ Velvyslanectví České republiky v Rabatu [on-line]. *Zóna volného obchodu mezi EU a Marokem*. [on-line]. [cit. 2013-02-23]

http://www.mzv.cz/rabat/cz/obchod_a_ekonomika/zona_volneho_obchodu_mezi_eu_a_marokem.html

Graf 3: Vývoj zahraničního obchodu Maroka v letech 2006 – 2011

Zdroj: ⁵⁴, vlastní zpracování dle dat WTO

Tabulka 3: Obchodní bilance Maroka v letech 2007 – 2011

Obchodní bilance Maroka v letech 2006 - 2011						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vývoz (mld. USD)	12,74	15,34	20,34	14,05	17,77	21,52
Růst vývozu (%)	13,85	20,39	32,6	-30,92	26,48	21,1
Dovoz (mld. USD)	23,98	32,01	42,37	32,88	35,38	44,3
Růst dovozu (%)	15,34	33,49	32,36	-22,4	7,6	25,21
Obchodní bilance (mld. USD)	-11,24	-16,67	-22,03	-18,83	-17,61	-22,78

Zdroj: ⁵⁵, vlastní zpracování dle dat Světové obchodní organizace

Z tabulky č. 3 vyplývá, že se marocký zahraniční obchod dlouhodobě potýká s deficitní obchodní bilancí. Tento fakt potvrzuje i graf č. 3 ilustrující vývoj marockého zahraničního obchodu ve sledovaném období. V rozmezí let 2007 až 2011 import výrazně převyšoval export a to více jak dvojnásobně. Do roku 2008 se marockému hospodářství dařilo držet pozitivní vývoj vývozu, který zaznamenal meziroční navýšení o 13,85 % v roce 2006, 20,39 % v roce 2007 a o rok později o 32,6 %. Kladný růst byl následně v roce 2009 negativně poznamenán celosvětovou krizí. Ta se v Maroku projevila hlavně v propadu cen surovin a fosfátů. Po krizovém roce 2009 začaly hodnoty vývozu opět stoupat. O rok později se hodnota exportu meziročně zvýšila o

⁵⁴ World Trade Organization [on-line]. *International trade and tariff data*. [on-line]. [cit. 2013-02-18]
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:%22langParam%22:%22en%22}}

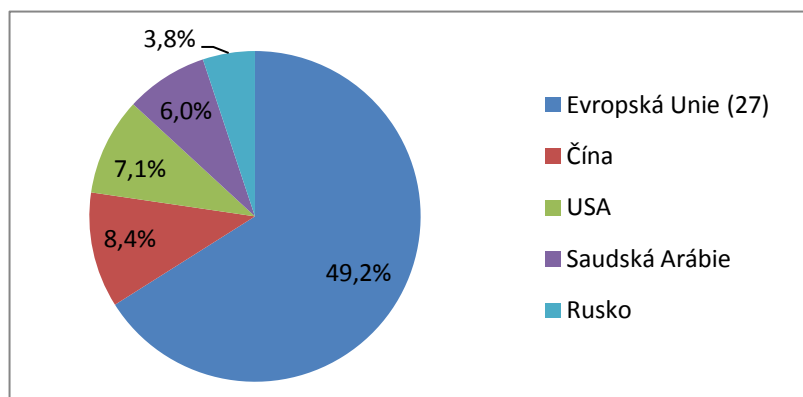
⁵⁵ World Trade Organization [on-line]. *International trade and tariff data*. [on-line]. [cit. 2013-02-18]
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:%22langParam%22:%22en%22}}

26,48 %, v roce 2011 nicméně došlo oproti předešlému roku k menšímu nárůstu – o 21,1 %. Dovozy v průběhu sledovaného období kopírovaly stejný trend jako vývozy. Nejdříve rostly, zhruba o 30 % ročně, avšak v již zmiňovaném roce 2009 se propadly o 22,4 %. Po následném oživení zahraničního obchodu v roce 2011 import opět stoupal, aby uspokojil marockou poptávku po strojních zařízeních, energetických a zemědělských produktech.

Na grafech č. 4 a 5 je znázorněna teritoriální struktura marockého zahraničního obchodu v roce 2011 s pěti nejvýznamnějšími destinacemi. Je zřejmé, že na straně importu i exportu jednoznačně dominuje Evropská unie, jako klíčový obchodní partner Maroka. Z celkového množství zboží, které Maroko v roce 2011 dovezlo, připadlo 49,2 % právě na EU, což je o 10,5 % méně než tvoří vývozy do EU a to 59,7 %. Další obchodní partneři si už z marockých dovozů ani vývozů neukrajují tak podstatnou část jako EU. Čína se na dovozech do Maroka podílí 8,4 % a zhruba podobně si vedou i USA – 7,1 % a Saudská Arábie – 6 %. Asi poloviční přínos pak má Rusko, odkud pochází necelá 4 % importu. Vývozy z Maroka proudí kromě do EU a USA (tedy země shodujícími se s dovozy) také do Indie, Brazílie a Singapuru. Druhý největší stát, kam po EU míří marocké vývozy, je Indie s 6,1 %, což je ale oproti EU extrémně menší podíl. Následuje Brazílie a USA se shodnými 3,8 % a Singapur a 1,9 %. Ze zemí EU pak nejdůležitější roli hrají jak na straně importu, tak i na straně exportu Francie a Německo. Francie se na dovozech do Maroka podílí 14,3 % a Španělsko 10,9 %. Vývozy směřující z Maroka do zmiňovaných dvou zemí jsou o něco větší než dovozy, v případě Francie 20,5 % a Španělska 18,2 %.⁵⁶

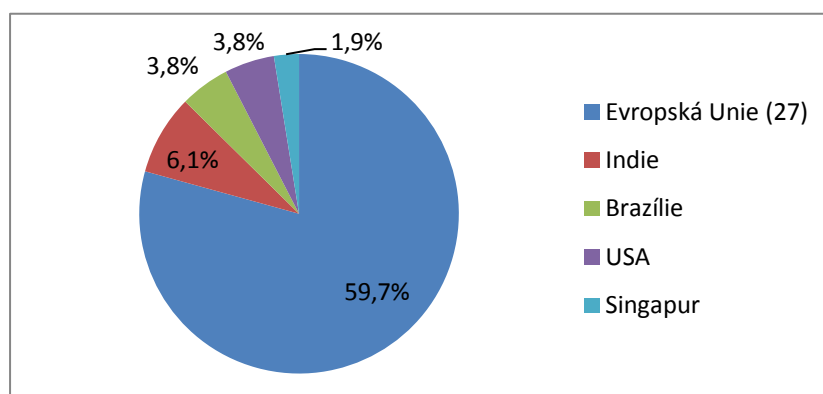
⁵⁶ Office des Changes [on-line]. *Balance des paiements – Année 2011*. [on-line]. [cit. 2013-02-20]
<http://www.oc.gov.ma/portal/fr/content/balance-des-paiements-ann%C3%A9e-2011-donn%C3%A9es-pr%C3%A9liminaires>

Graf 4: Dovozy do Maroka – 5 hlavních oblastí 2011

Zdroj: ⁵⁷, vlastní zpracování dle dat Světové obchodní organizace

Graf 5: Vývozy z Maroka – 5 hlavních oblastí 2011

Zdroj: ⁵⁸, vlastní zpracování dle dat Světové obchodní organizace

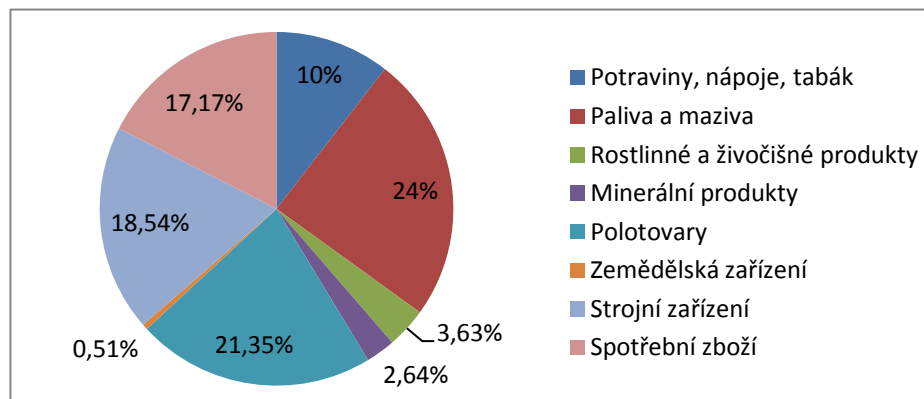
Následující grafy č. 6 a 7 demonstrují komoditní strukturu marockého zahraničního obchodu. Maroko je země, která se potýká s nedostatečnou surovinovou základnou. V podstatě kromě těžby a zpracování fosfátů musí veškeré surovinové potřeby zabezpečit dovozem. Není tedy překvapením, jak vyplývá z grafu č. 3, že na straně importu dominovaly v roce 2011 paliva a maziva – 24 % dovozů. Těsně za nimi následovaly polotovary – 21,35 %, strojní zařízení -18,54 % a zboží spotřební - 17,17 %. Desetiprocentní podíl měly na dovozech potraviny, nápoje a tabák. Maroko také v menším množství dováží minerální produkty, rostlinné a živočišné produkty a zemědělská zařízení. V kategorii paliva a maziva hrály ve zkoumaném roce

⁵⁷ World Trade Organization [on-line]. *Trade Profiles*. [on-line]. [cit. 2013-02-20]
<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=MA,BR>

⁵⁸ World Trade Organization [on-line]. *Trade Profiles*. [on-line]. [cit. 2013-02-20]
<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=MA,BR>

nejdůležitější roli surová ropa a zemní plyn. Z polotovarů byl významný dovoz plastů, chemikálií či elektronických součástek. Dále je také Maroko závislé na dovozu automobilů a strojních zařízení.⁵⁹

Graf 6: Komoditní struktura marockého dovozu 2011

Zdroj: ⁶⁰, vlastní zpracování dle dat marockého Office des changes

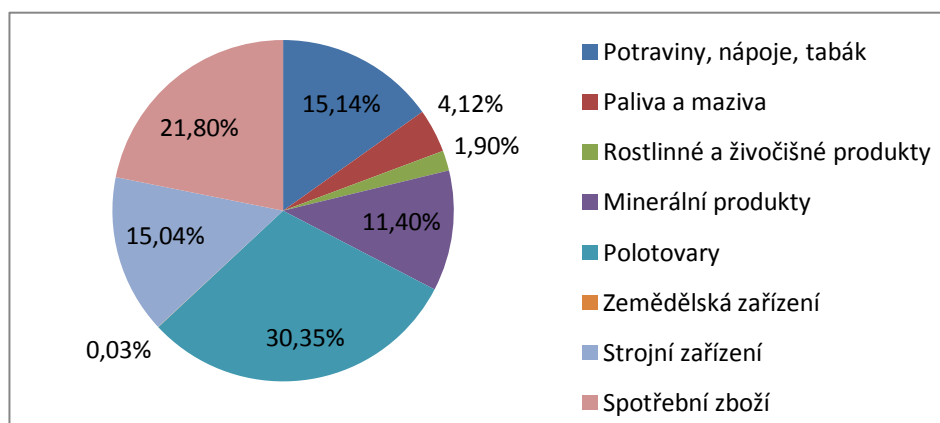
Z grafu č. 7 je patrné, že třetinu marockého vývozu tvořily v roce 2011 polotovary. Spotřební zboží se na exportu do Maroka podílelo 21,8 %. Téměř totožné procentuální zastoupení pak měly kategorie potraviny, nápoje, tabák a strojní zařízení, tedy 15 %. Poslední větší vývozní oblastí byly minerální produkty s 11,4 %. Z hlediska celkového exportu byl v roce 2011 poměrně zanedbatelný vývoz paliv a maziv, dále pak kategorie rostlinné a živočišné produkty a téměř bezvýznamný vývoz zemědělských zařízení. Převažující vývozní artikly v oblasti polotovarů byly kyselina fosforečná, přírodní a chemická hnojiva. Oděvy naopak dominovaly kategorií spotřební zboží, stejně jako vývoz elektrických drátů a kabelů ovládl kategorii strojní zařízení. Skupině potraviny, nápoje tabák vévodí vývoz mořských plodů a zeleniny.⁶¹

⁵⁹ Office des Changes [on-line]. *Balance des paiements – Année 2011*. [on-line]. [cit. 2013-02-20] <http://www.oc.gov.ma/portal/fr/content/balance-des-paiements-ann%C3%A9e-2011-donn%C3%A9es-pr%C3%A9liminaires>

⁶⁰ Office des Changes [on-line]. *Balance des paiements – Année 2011*. [on-line]. [cit. 2013-02-20] <http://www.oc.gov.ma/portal/fr/content/balance-des-paiements-ann%C3%A9e-2011-donn%C3%A9es-pr%C3%A9liminaires>

⁶¹ Office des Changes [on-line]. *Balance des paiements – Année 2011*. [on-line]. [cit. 2013-02-20] <http://www.oc.gov.ma/portal/fr/content/balance-des-paiements-ann%C3%A9e-2011-donn%C3%A9es-pr%C3%A9liminaires>

Graf 7: Komoditní struktura marockého vývozu 2011

Zdroj: ⁶², vlastní zpracování dle dat marockého Office des changes

2.3.3 Spolupráce s ČR

Původní vzájemná obchodní spolupráce ČR a Maroka, která byla upravena obchodní dohodou z roku 1994, byla anulována vstupem ČR do EU. Z toho vyplývá, že ujednané dohody mezi EU a Marokem se vztahují i na česko - marocké vztahy. Jak již bylo zmíněno výše, významné bylo nedávné zavedení zóny volného obchodu mezi EU a Marokem. Česko – marocká smluvní základna byla dále rozšířena v roce 2003 Dohodou o vzájemné podpoře a ochraně investic, o pět let později pak vstoupila v platnost Dohoda o zamezení dvojímu zdanění.⁶³ Z celkového množství marockých dovozů pocházelo z České Republiky v roce 2011 necelých 0,3 %. Naopak z totální hodnoty marockých vývozů proudilo do ČR zhruba 0,026 %.⁶⁴ Česká Republika se evidentně neřadí mezi strategické obchodní partnery Maroka.

Před vstupem ČR do EU vykazovala obchodní bilance s Marokem deficitní hodnoty.⁶⁵ Tabulka č. 4, potažmo graf č. 8, znázorňuje vývoj obchodní bilance ČR s Marokem

⁶² Office des Changes [on-line]. *Balance des paiements – Année 2011*. [on-line]. [cit. 2013-02-20] <http://www.oc.gov.ma/portal/fr/content/balance-des-paiements-ann%C3%A9e-2011-donn%C3%A9es-pr%C3%A9liminaires>

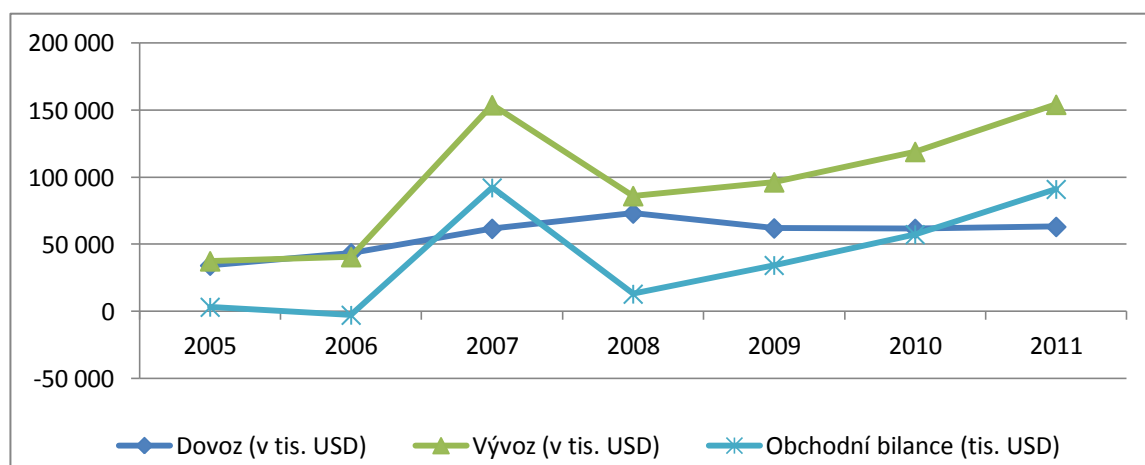
⁶³ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. [on-line]. [cit. 2013-02-23] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

⁶⁴ Office des Changes [on-line]. *Balance des paiements – Année 2011*. [on-line]. [cit. 2013-02-23] <http://www.oc.gov.ma/portal/fr/content/balance-des-paiements-ann%C3%A9e-2011-donn%C3%A9es-pr%C3%A9liminaires>

⁶⁵ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-02-24] <http://apl.czso.cz/pli/stazo/STAZO.STAZO>

v rozmezí let 2005 – 2011 V roce 2005 převažoval český vývoz do Maroka nad dovozem z Maroka, obchodní bilance tedy vykazovala aktivní saldo ve výši 3 214 tis. USD. O rok později se ovšem situace opět obrátila a obchodní bilance se dostala do záporných hodnot – 2758 tis. USD. Po dlouhodobém ne příliš příznivém vývoji došlo v roce 2007 k enormnímu nárůstu českého vývozu do Maroka a to o rekordních 278,7 %. Zvýšily se také marocké dovozy do ČR, v žádném případě se však nevyrovnaly vývozům. Česká obchodní bilance s Marokem zaznamenala extrémní přebytek ve výši 92 151 tis. USD. Po příznivém roce 2007 se český vývoz meziročně snížil o 44 %, obchodní bilance ale zůstala aktivní. Marocké dovozy do ČR se naopak zvýšily o 18,5 %. Obrat zahraničního obchodu v letech 2008 – 2011 vykazoval stabilní růst, stejně jako vývozy. Naopak dovozy z Maroka meziročně poklesly o 15,5 % v roce 2009 resp. o 0,5 % v roce 2010. Následně opět vzrostly o 2,4 %. Obchodní bilance v posledním zkoumaném roce téměř dosáhla hodnot z roku 2007. Vývozy i dovozy byly nepochybně vyšší než v roce 2007.

Graf 8: Vývoj zahraničního obchodu ČR s Marokem v letech 2005 – 2011

Zdroj: ⁶⁶, vlastní zpracování dle dat ČSÚ

⁶⁶ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-02-24]
<http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>

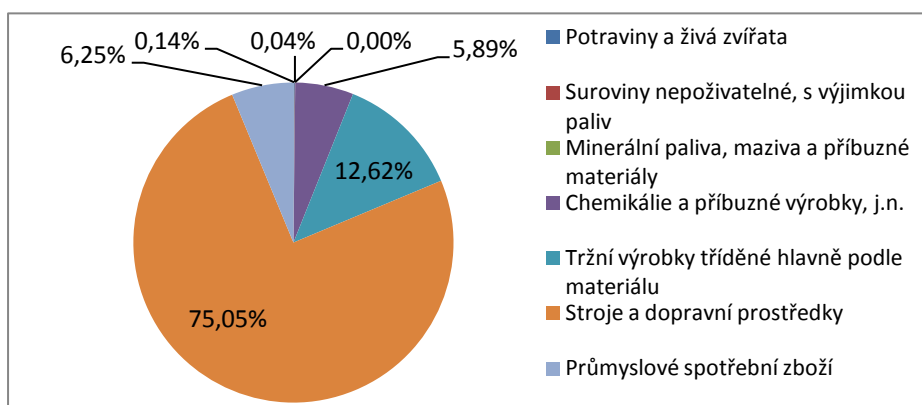
Tabulka 4: Obchodní bilance ČR s Marokem v letech 2005 – 2011

Obchodní bilance ČR s Marokem, 2005 – 2011							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vývoz (v tis. USD)	37 472	40 622	153 822	86 072	96 354	118 991	154 152
Růst vývozů (%)	58	8,4	278,7	-44	11,9	23,5	29,5
Dovoz (v tis. USD)	34 258	43 380	61 671	73 099	61 977	61 642	63 097
Růst dovozů (%)	1,4	26,6	42,2	18,5	-15,5	-0,5	2,4
Obchodní bilance (tis. USD)	3 214	-2 758	92 151	12 972	34 377	57 349	91 056

Zdroj: ⁶⁷, vlastní zpracování dle dat ČSÚ

Graf č. 9 ilustruje komoditní strukturu českého vývozu do Maroka dle klasifikace SITC v roce 2011. Dominantní komoditou českého exportu jsou jednoznačně stroje a dopravní prostředky, které se v roce 2011 podílely na dovozu do Maroka 75,05 %. Další významnější vývozní kategorie jsou tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu - 12,62 % českých dovozů, chemikálie a příbuzné výrobky - 5,89 %, v neposlední řadě pak průmyslové spotřební zboží - 6,25 %. V porovnání s výše uvedenými skupinami zboží je vývoz výrobků s nízkou přidanou hodnotou, kromě chemikálií, téměř zanedbatelný. Navíc ČR v roce 2011 do Maroka vůbec nevyvezla nápoje, tabák ani živočišné a rostlinné oleje.

Graf 9: Komoditní struktura českého vývozu do Maroka 2011

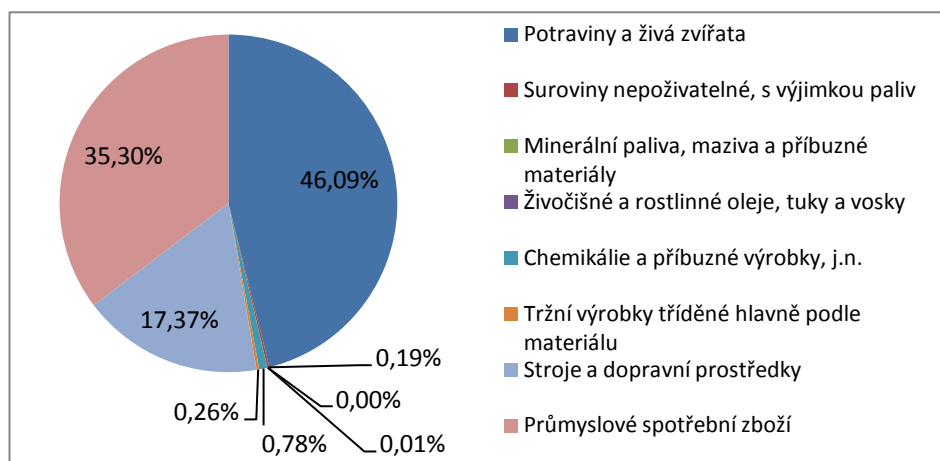

Zdroj: ⁶⁸, vlastní zpracování dle dat ČSÚ

⁶⁷ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-02-24]
<http://apl.czso.cz/pli/stazo/STAZO.STAZO>

⁶⁸ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-02-24]
<http://apl.czso.cz/pli/stazo/STAZO.STAZO>

Graf 10: Komoditní struktura českého dovozu z Maroka 2011

Zdroj: ⁶⁹, vlastní zpracování dle dat ČSÚ

Graf č. 10 naopak zkoumá komoditní strukturu dovozu z Maroka do ČR v roce 2011 opět dle klasifikace SITC. Do ČR se z Maroka dovezly v roce 2011 zejména potraviny a živá zvířata v hodnotě 29 079 tis. USD, což odpovídá 46,09 %. Druhou i třetí největší dovozní kategorií byly výrobky s vysokou přidanou hodnotou, tedy průmyslové spotřební zboží podílející se na dovozu z Maroka 35,3 % a stroje a dopravní prostředky s 17,37 %. Zanedbatelný byl poté dovoz ostatních skupin zboží jako živočišné a rostlinné oleje, chemické výrobky, tržní výrobky, aj., které se na dovozu z Maroka do ČR podílely necelým 1 %.

⁶⁹ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-02-24] <http://apl.czso.cz/pli/stazo/STAZO.STAZO>

3 Saudská Arábie – arabská země ležící v Asii na Arabském poloostrově

3.1 Charakteristika země

Saudská Arábie je stát ležící na Arabském poloostrově. Svou rozlohou – 2 149 690 km² je největším státem poloostrova a druhým největším arabským státem.⁷⁰ Oficiální název země zní Saúdskoarabské království, pro které se vžila zkratka SAK. Saudská Arábie sousedí se sedmi státy a to na severu s Jordánskem a Irákem, východní hranici sdílí s Kuvajtem, Katar a Spojenými Arabskými Emiráty. Zde také víceméně sousedí i s Bahrajnem. Ze Saúdské Arábie na ostrov totiž vede 24 km dlouhý most. Jižní hranici tvoří státy Jemen a Omán. Na východě má SAK přístup k Perskému zálivu, což je pro saúdskoarabské hospodářství v podstatě životně důležité. Západní hranici pak lemuje Rudé moře. Hlavním městem je Rijád, druhým největším městem je Džidda. Mezi další významná města patří také Mekka a Medina, tedy jedny z nejposvátnějších muslimských měst.

3.1.1 Historie a politická situace

Historie Saúdské Arábie sahá hluboko do minulosti, do období vzniku nejranějších lidských civilizací, které se usadili na Arabském poloostrově. V průběhu dějin se zde utvářelo významné obchodní centrum, ale také jedno z nejdůležitějších monoteistických náboženství světa, tedy islám. Saudská Arábie se tak stala symbolem islámu. Dnešní moderní království Saúdské Arábie bylo založeno v roce 1932 králem Abdulazizem Al Saudem. První zmínky o lidské přítomnosti na saúdskoarabském území se však datují již do doby před 15ti až 20ti tisíci lety. Jedním z důležitých historických milníků se pro formování Saúdské Arábie stal vznik starověkých civilizací v údolí řek Nil a Eufrat. Arabský poloostrov se nacházel mezi těmito centry a stal se tak křižovatkou obchodních tras, po kterých proudily karavany se zbožím. Roku 572 n.l. se v prosperujícím obchodním městě Mekka narodil Mohamed, což výrazně ovlivnilo další vývoj oblasti. Mohamed, jak jsem již psala výše, založil islámské náboženství. Po vzniku islámu jsou dějiny Saúdské Arábie spjaty s šířením islámu a vznikem chalífátů,

⁷⁰ Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2013-02-24]
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>

kteře jsou popsány v první kapitole. Novodobé dějiny Saúdské Arábie se začínají psát v první polovině 18. století, kdy Shaikh Muhammad bin Abdul Wahhab začal prosazovat návrat k původní podobě islámu. Následně se k Abdul Wahhabovi přidal Muhammad bin Saud a společně šířili čisté učení islámu mezi muslimy. Oba reformátoři pak založili první saúdský stát a do konce 18. století ovládli téměř celé území arabského poloostrova včetně Mekky a Medíny.⁷¹ První saúdský stát zanikl v roce 1818, kdy osmanští Turci dobyli tehdejší hlavní město. O šest let později převezme kontrolu nad centrální Arábií rodina Al – Saud. Pokusí se tak obnovit původní stát a založí druhý saúdský stát. Zde už se hlavním městem stává nynější Rijád. Druhý saúdský stát vzkvétal a prosperoval až do 60. let 19. století, kdy zemi opět napadli osmanští Turci. Počátkem 20. stol. se do Arábie z Kuvajtu vrací mladý Abdulaziz, který se zde skrýval i se svou rodinou před Turky. Abdulaziz byl přesvědčen, že musí získat zpět majetek svojí rodiny. V noci roku 1902 vtrhnul se 40 následovníky do Rijádu, aby jej znovu ovládl, což se mu podařilo. V průběhu 20. let postupně spojil všechny saúdskoarabské kmeny v jeden národ. Dne 23. 9. 1932 vzniklo nezávislé království Saúdské Arábie jako islámský stát, národním jazykem je arabština. Ústavou nového státu se stal Korán.

Saúdská Arábie je absolutní monarchie, kde je hlavou státu samozřejmě král. Momentálně je u moci král Abdullah. Ten vládne za pomoci Rady ministrů. Král má dále k dispozici Poradní shromáždění čítající 150 členů, kteří jsou každé čtyři roky jmenováni králem. Shromáždění má zákonodárnou moc, navrhuje nové zákony a mění již existující. Ovšem nové i pozměněné návrhy musí schválit král. Saúdskoarabský právní systém se řídí islámským právem šaría. Ten je nadřazen všem ostatním zákonům. Nejvíce soudních sporů řeší islámské soudy, přičemž rozhodnutí soudu většinou záleží na individuálním výkladu islámského práva. Z toho důvodu byl ustaven vrchní soud, který funguje jako odvolací soud a může změnit rozhodnutí nižších soudů. V SAK nedochází k výraznému porušování občanských práv. Nicméně existují určitá omezení těchto práv. Mimo jiné se k nim řadí zákaz shromažďování, svobody projevu či

⁷¹ The Royal Embassy of Saudi Arabia [on-line]. *The History of Saudi Arabia*. [on-line]. [cit. 2013-02-25] <http://www.saudiembassy.net/about/country-information/history.aspx>

náboženského vyznání.⁷² Postavení žen v Saúdské Arábii je stále diskutované téma. Ženy jsou znevýhodněny jak ve veřejném životě, tak i v soudnictví.

Vlna protestů šířící se napříč arabskými zeměmi od konce roku 2010 známá jako Arabské jaro se největší zemi Arabského poloostrova vyhnula. Tedy alespoň zde neproběhly žádné demonstrace. K jistým změnám však přeci jenom došlo. Ženy získaly volební právo aktivní i pasivní. Toto právo se však týká pouze komunálních voleb, a to z toho důvodu, že žádné jiné volby nejsou v SAK povoleny. Saúdské ženy sice obdržely volební právo, voleb v roce 2011 se však stejně zúčastnit nemohly, což bylo odůvodněno například tím, že některé ženy nemají identifikační dokumenty. Další změna se týká také otázky práv žen. Saúdské ženy mají zakázané řídit automobily, aby byla chráněna jejich čest. Mnoho saúdskoarabských žen s tím však nesouhlasí, vlastní mezinárodní řidičské průkazy a někdy auty jezdí. Za porušení tohoto zákona je stihne trest ve formě bičování. V roce 2011 proběhla ve velkých městech kampaň, jejímž cílem byla legalizace práva žen řídit vůz. Taková organizovaná akce nemá v dějinách státu obdoby, podpořili ji západní státy a dokonce se na stranu žen postavili i někteří saúdskoarabsští muži. Po tomto incidentu začaly státní orgány porušování zákona přehlížet.⁷³

3.1.2 Obyvatelstvo

Počet obyvatel žijících v SAK dosáhl v roce 2011 hodnoty 28,08 milionů.⁷⁴ Míra urbanizace se pohybuje okolo 80 %.⁷⁵ Většina populace – 90 % je arabské národnosti, zbytek jsou Afro – Asiaté.⁷⁶ Vzhledem k faktu, že v Saúdské Arábii je islám oficiální státní náboženství, jsou všichni obyvatelé muslimové. Saudští muslimové se řadí k sunnitské větvi islámu. Vyznávání jiného náboženství než islámu je na veřejnosti přísně zakázáno, z toho důvodu není možné najít oficiální reálné údaje o náboženském

⁷² Transformationsindex [on-line]. 2012: *Transformationsindex*. [on-line]. [cit. 2013-02-25] <http://www.bti-project.org/laendergutachten/mena/sau/2012/#summary>

⁷³ IHNED.cz : Zpravodajský server Hospodářských novin [on-line]. *Arabské jaro v saúdském Království ticha?*. [on-line]. [cit. 2013-02-26] <http://amo.blog.ihned.cz/c1-53122020-arabske-jaro-v-saudskem-kralovstvi-ticha>

⁷⁴ The World Bank [on-line]. *Saudi Arabia*. [on-line]. [cit. 2013-03-03] <http://data.worldbank.org/country/saudi-arabia>

⁷⁵ United Nations [on-line]. *Saudi Arabia*. [on-line]. [cit. 2013-03-03] <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=SAUDI%20ARABIA#Social>

⁷⁶ Central Intelligence Agency [on-line]. *CIA - The World Factbook*. [on-line]. [cit. 2013-03-03] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>

složení obyvatel SAK. Odhaduje se však, že asi milion Saúdů vyznává křesťanství.⁷⁷ Úředním jazykem země je arabština, která bývá během obchodních styků často vystřídána za angličtinu. Ovšem i zde platí, že znalost arabštiny představuje při komunikaci výrazné plus.

Podíl ekonomicky činného obyvatelstva tvoří v SAK asi 30 %. Přičemž 3,5 milionu Saúdů pracuje v soukromém sektoru, větší část potom ve vládním. Podíl ekonomicky aktivních mužů pracujících ve veřejném sektoru dvojnásobně převyšuje podíl ekonomicky aktivních žen. V soukromém sektoru jsou zaměstnání téměř výhradně muži – 97,3 % v roce 2011, zbytek, tedy 2,7 %, tvoří ženy. Podobně tomu bylo i v předešlých letech.⁷⁸

3.2 Mentalita, specifika obchodního jednání

Saúdskoarabské kulturní zvyky a mentalita jsou zřetelně ovlivněny islámem. Náboženstvím, jehož kolébkou je právě Saudská Arábie. K pochopení saúdskoarabské kultury a mentality je nezbytné nejdříve dobře porozumět samotnému islámu. Náboženství má v Saúdské Arábii více než v jiných arabských státech výrazný vliv na společnost, politiku, vládu i hospodářství. Celé SAK je zcela podřízeno tomuto náboženství. Islám zasahuje do všech aspektů běžného života Saúdů. Pro obyvatele SAK je klíčové, aby si za každých okolností zachovali důstojnost a respekt. Proto se doporučuje postupovat při jednání se saúdskoarabskými obchodními partnery trpělivě, konflikty řešit kompromisem a důležité je také sebeovládání. Saúdové se snaží vždy vyhnout jakýmkoli problémům a konfliktům z obav, že by mohli ztratit tvář. Dodržování pravidel etikety hraje během obchodních jednání významnou roli. Saúdové kladou velký důraz také na neverbální komunikaci. Mnohdy je pro ně důležitější než verbální. V saúdské kultuře si lidé všímají tónu hlasu, mimiky i řeči těla. Osobnost člověka také hodnotí dle toho, jak se chová během chvíle ticha. Saúdové tyto momenty využívají pro rozjímání. Negativně je pak vnímáno, když je člověk neklidný a má potřebu neustále něco říkat. Saúdskoarabská společnost je silně hierarchicky orientovaná. Každému členu společnosti je striktně přidělena určitá role, kterou

⁷⁷ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Saúdská Arábie*. [on-line]. [cit. 2013-03-03] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/index.htm

⁷⁸ Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-04] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_En_48_2013_02_19.pdf

dodržuje. Osoby s nižším sociálním postavením za každých okolností respektují své nadřízené. Nejvyšší respekt je přisouzen především starším osobám, věk hraje v sociálních vztazích podstatnou roli.

Během obchodního jednání je nutné mít na paměti, že se ze Saúdů díky dlouholetému exportu ropy stali výteční obchodníci. Saúdskoarabští partneři jsou profesionální obchodníci vyžadující odborné jednání, bezvadné plnění kontraktu a nejvyšší kvalitu.⁷⁹ Úspěch obchodního jednání a sjednání kontraktu však nezáleží pouze na profesionálním přístupu či kvalitě nabízeného zboží. Nutností je nejdříve navázat osobní, důvěrný vztah se saúdskoarabským partnerem. V Saúdské Arábii tak stejně jako v celém arabském světě platí, že blízké vztahy jsou základním stavebním kamenem kvalitní obchodní spolupráce. I zde proto platí, že budování hlubších vztahů je dlouhodobá záležitost, které je nutné věnovat tolik času, kolik je třeba.

Pracovní týden v Saúdské Arábii začíná v sobotu a končí ve středu. Čtvrtek a pátek jsou oficiální dny odpočinku. V některých institucích a obchodech je pracovním dnem i čtvrtek. Běžná pracovní doba je od 8:00 do 16:30, ovšem opět záleží na dané instituci, úřadě či firmě. Pracovní doba je však přerušována pravidelnými denními motlitbami. Každý muslim v SAK vykoná za den pět motliteb – při východu slunce, v poledne, uprostřed odpoledne, během západu slunce a při setmění. Každá z motliteb trvá asi 30 minut, během kterých se zastaví jakékoli aktivity. Co se týče prodejní doby, obchody mají v zásadě otevřeno od 9:00 do 12:00 – tedy do polední motlitby. Odpoledne se pak obchody otvírají od 16:00 do 22:00. Během motliteb se však obchody vždy zavírají.

Při domlouvání termínu obchodního setkání je nezbytné myslet na to, aby byly schůzky naplánovány v souladu s pěti denními motlitbami a náboženskými svátky - ramadán a hadž.⁸⁰ Obchodní jednání se převážně konají odpoledne až večer. Výjimkou není ukončení schůzky v pozdních večerních hodinách. Na začátku jednání je host uvítán šálkem zelené kávy a datlemi. Po vypití tradičního nápoje je šálek okamžitě znovu naplněn.⁸¹ To trvá tak dlouho, dokud host nezakývá pohárkem ze strany na stranu. Tímto signálem přestane hostitel dolévat zelenou kávu. Obchodní cesty do Saúdské Arábie a jednání není vhodné plánovat na určitá období. Jak jsem již zmiňovala, jedním

⁷⁹ Obchodní jednání a národní zvyklosti. Praha: Q plus Q, 2004, 200 s. ISBN 80-902-1171-2.

⁸⁰ Pozn.: Hadž je označení cesty do Mekky, kterou by měl každý muslim vykonat alespoň jednou za život

⁸¹ Obchodní jednání a národní zvyklosti. Praha: Q plus Q, 2004, 200 s. ISBN 80-902-1171-2.

z těchto období jsou náboženské svátky. Dále se obchodní jednání nesjednávají ani v období od poloviny června do poloviny září a to z klimatických důvodů. V té době panují v zemi extrémně vysoké teploty a sucho. Mnoho Saúdů tak odjíždí do zahraničí za příjemnějším klimatem.

Obchodní zvyklosti Saúdů jsou založeny na kvalitních přátelských vztazích. Na začátku každého jednání hostitel podá hostovi na uvítání pravou ruku. Drží – li hostitel obchodního partnera neobvykle dlouho za ruku, je to výraz pohostinství. Stejně tak se může stát, že saúdskoarabský partner provází svého hosta společností a drží ho za ruku.⁸² To vše pouze značí přátelství nic víc. Přátelé se také často na uvítání obejmou a naznačí letmý dotyk tváře. V SAK, stejně jako ve většině arabských zemí, je osobní zóna výrazně kratší a jednající osoby spolu komunikují na kratší vzdálenost oproti evropským standardům. Dochvilnost se od saúdskoarabského partnera neočekává, ovšem zahraniční partner by měl dohodnuté časy dodržovat. Samotnému kontraktnímu jednání předchází neformální konverzace. Vhodnými tématy, která neurazí, jsou například sport, události ve světě či klimatické podmínky. Je však nutné, vyhnout se debatám o islámu a ženách. Co se týče obdarovávání saúdskoarabského partnera, je žádoucí zvolit dar neobsahující spoře oděné ženy, křesťanské a židovské symboly a alkohol. Vhodným dárkem z ČR může být třeba české broušené sklo či publikace o ČR. I zde ovšem platí, že by tyto dary neměly obsahovat výše zmíněné symboly.

Ženy mají v SAK velice specifické postavení. Bez doprovodu muže nemohou vůbec vyjít samy na veřejnost. Saúdskoarabské muslimky mohou nosit výhradně černé splývavé šaty, tzv. abáje.⁸³ Dále musejí mít zahalené vlasy i obličej šátkem. Nemuslimské ženy si pak musí zahalovat alespoň vlasy a krk. Kromě zákazu řídit automobil, ženy nemohou jít do banky ani na úřad. Bez doprovodu manžela či muže z rodiny nemají přístup do restaurace, sportovního klubu ani na jiná veřejná místa. Saúdskoarabský muž se naopak nesmí stýkat se ženou, která není jeho manželka nebo příbuzná. Může tak učinit pouze v případě, že získá od manžela nebo jiného zákonného zástupce oné ženy písemný souhlas. Zaměstnané saúdskoarabské ženy nevykonávají

⁸² Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Saúdská Arábie*. [on-line]. [cit. 2013-03-06] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/index.html

⁸³ Obchodní jednání a národní zvyklosti. Praha: Q plus Q, 2004, 200 s. ISBN 80-902-1171-2.

činnosti, které vyžadují kontakt s veřejností. Dodržování veškerých pravidel kontroluje náboženská policie.

3.3 Zahraniční obchod, spolupráce s ČR

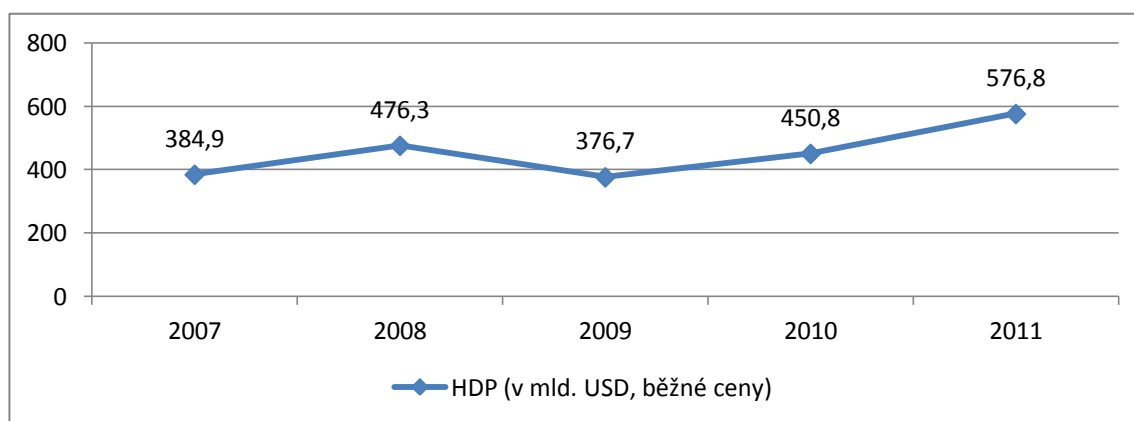
3.3.1 Současná ekonomická situace

SAK v sobě skrývá obrovský vývozní a investiční potenciál, čehož si všimly i zahraniční společnosti. Saúdskoarabské hospodářství je ovšem zcela závislé na těžbě ropy. Cena ropy na světových trzích má výrazný dopad na ekonomiku země. Téměř 50 % HDP je tvořeno právě těžbou ropy a zemního plynu, zhruba 90 % příjmů státního rozpočtu plyne z těžby této suroviny.⁸⁴ Saúdská Arábie disponuje po Venezuele největšími zásobami ropy na světě.⁸⁵ Přičemž až do konce roku 2011 byla Saúdská Arábie první. Vláda silně zasahuje do ekonomiky, reguluje a kontroluje většinu významných hospodářských aktivit. Vláda se v posledních letech snaží pomocí strukturálních reforem omezit jednostrannou závislost ekonomiky. Reformy mají také zabezpečit udržitelný a stabilní růst saúdskoarabského HDP a diverzifikovat ekonomiku. Cílem restrukturalizačních programů země je především zvýšit podíl neropného průmyslu na tvorbě HDP. Velké naděje SAK vkládá zejména do produkce elektrické energie a telekomunikací. Saúdská Arábie se rovněž potýká s poměrně vysokou nezaměstnaností a inflací, což se snaží regulovat nabízením nových pracovních příležitostí a vzdělávacích programů. Tím by se měla pracovní síla rozšířit o kvalifikované pracovníky. Dlouhodobým úmyslem vlády je vytvořit ekonomiku založenou na oborech produkující komodity s vyšší přidanou hodnotou.

⁸⁴ Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-04] <http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600 R Annual En 48 2013 02 19.pdf>

⁸⁵ OPEC [on-line]. *Share of World Crude Oil Reserves*. [on-line]. [cit. 2013-03-06] http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm

Graf 11: Vývoj saúdského HDP v letech 2007 – 2011

Zdroj: ⁸⁶, vlastní zpracování dle dat Světové banky

Tabulka 5: HDP Saúdské Arábie 2007 – 2011

Saúdský HDP v letech 2007 - 2011					
	2007	2008	2009	2010	2011
HDP (v mld. USD, běžné ceny)	384,9	476,3	376,7	450,8	576,8
Růst HDP (% , meziroční růst)	7,9	23,75	-20,9	19,67	27,95
HDP na obyvatele (v USD, běžné ceny)	15,091	18 203	14 051	16 423	20 540

Zdroj: ⁸⁷, vlastní zpracování dle dat Světové banky

Hodnoty saúdskoarabského HDP a jeho meziroční růst v letech 2007 - 2011 demonstruje tabulka č. 5. Graf č. 11 zároveň znázorňuje vývoj HDP ve sledovaném období. Saúdská Arábie v roce 2011 předčila výši HDP 576,8 mld. USD všechny ostatní arabské země. V celosvětovém srovnání HDP se v posledních letech SAK stabilně umísťuje do 24. místa. Naopak velikostí HDP na obyvatele se SAK zařadilo v roce 2011 mezi ČR a Slovensko. Zhruba na úrovni mezi českým a slovenským HDP na hlavu se ten saúdský vyvíjel i v předchozích čtyřech letech.⁸⁸ Po uspokojivém růstu HDP v letech 2007 a 2008, došlo v roce 2009 k meziročnímu propadu saúdského HDP o 20,9 %. V důsledku nepříznivých podmínek způsobených světovou finanční krizí poklesla cena ropy na světových trzích, což vedlo ke zmiňovanému snížení hodnoty HDP. Průměrná cena ropy během onoho krizového období spadla až o třetinu.

⁸⁶ The World Bank [on-line]. *Indicators*. [on-line]. [cit. 2013-03-07] <http://data.worldbank.org/indicator>

⁸⁷ The World Bank [on-line]. *Indicators*. [on-line]. [cit. 2013-03-07] <http://data.worldbank.org/indicator>

⁸⁸ The World Bank [on-line]. *GDP per capita (current USD)*. [on-line]. [cit. 2013-03-07] <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries>

Průměrná denní produkce ropy se v SAK v roce 2009 zmenšila o 11 %.⁸⁹ HDP začal vykazovat rostoucí tendenci opět v roce 2010, kdy se meziročně zvýšil o 19,67 %, resp. o 27,95 % v roce 2011.

Míra inflace se podle oficiálních zdrojů v roce 2007 zvedla na 6,5 % a o rok později se dokonce vyšplhala na hodnotu 9,9 %. Vládě se však v roce 2009 podařilo inflaci srazit na 5,1 %. Obdobné výše pak dosáhla i v následujících letech. Co se týče nezaměstnanosti, Saúdská centrální banka uvádí, že se v posledních pěti letech stabilně pohybuje na úrovni 10 %.⁹⁰ Problémem však je, že mnohé saúdskoarabské vdané ženy nepracují, ale mezi nezaměstnané započítány nejsou. Proto se předpokládá, že skutečná míra nezaměstnanosti bude vyšší. Pozitivní růst zaznamenala saúdská ekonomika v roce 2011 také v oboru stavebnictví o 11,7 % a zpracovatelském neropném průmyslu, kde byl nárůst o 14,9 %.⁹¹

3.3.2 Zahraniční obchod

Zahraniční obchod Saúdské Arábie je výrazně ovlivněn těžbou a zpracováním ropy. Export černého zlata tvoří více jak 80 % veškerých vývozů země, v roce 2011 dokonce 87,1 %.⁹² Saldo obchodní bilance je tak díky ropě značně přebytkové. Cena strategické suroviny a její výkyvy podstatně ovlivňují výši bilance zahraničního obchodu. Díky otevřené ekonomice se obchod se zbožím v roce 2011 podílel na tvorbě HDP 83,1 %.⁹³ SAK se 11. prosince 2005 stalo členem Světové obchodní organizace. Vstup země do WTO přispěl k liberalizaci saúdského trhu a umožnil snadnější uplatnění zahraničních subjektů a jejich zboží v Saúdské Arábii. Po roce 2005 byla ochranná opatření v některých oborech odbourána, například v chemickém průmyslu a zemědělství. Nicméně SAK si stále střeží strategická odvětví ekonomiky. Zahraniční investoři mají

⁸⁹ Saudi Arabian Monetary Agency . *Forty Sixth Annual Report*. verze 2010. Rijad [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_EN_2010_11_14.pdf

⁹⁰ Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-04] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_EN_48_2013_02_19.pdf

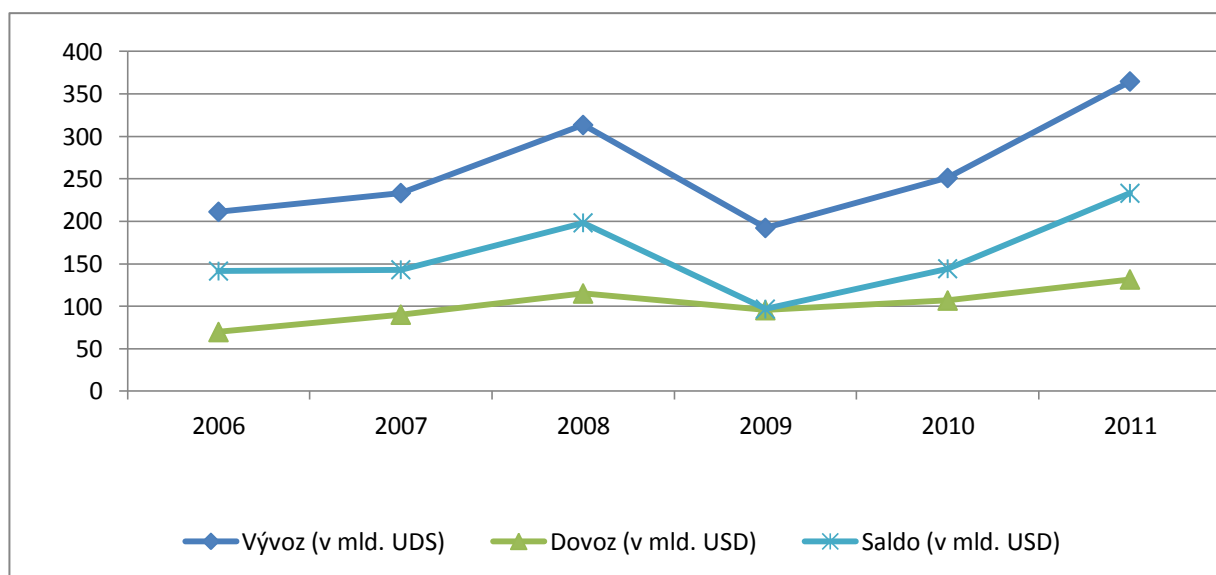
⁹¹ Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-04] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_EN_48_2013_02_19.pdf

⁹² Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-04] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_EN_48_2013_02_19.pdf

⁹³ Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-04] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_EN_48_2013_02_19.pdf

výrazně omezenou participací například v ropném a zbrojařském průmyslu či rybolovu. Vztahy SAK s EU, potažmo s ČR, se projevují v rámci bilaterálních dohody mezi EU a GCC.⁹⁴ GCC je regionální organizace s šesti členskými státy z oblasti Perského zálivu. Kromě SAK zahrnuje i SAE, Bahrajn, Kuvajt, Omán a Katar. Dohoda podepsaná v roce 1988 má hlavně přispívat k udržení a posílení stability ve strategicky významné oblasti.⁹⁵ Cílem ujednání je podpora politické, hospodářské a technické spolupráce smluvních stran. Součástí dohody je též závazek kontraktorů jednat o nastolení zóny volného obchodu. Jednání sice byla v roce 2002 zahájena, ale za strany GCC byla již několikrát odložena.

Graf 12: Vývoj zahraničního obchodu SAK v letech 2006 – 2011

Zdroj: ⁹⁶, vlastní zpracování dle dat WTO

⁹⁴ Pozn.: GCC (Gulf Cooperation Council) neboli Rada pro spolupráci zemí v oblasti Perského zálivu

⁹⁵ European Union - EEAS (European External Action Service) [on-line]. *EU relations with the Gulf Cooperation Council (GCC)*. [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/index_en.htm

⁹⁶ World Trade Organisation [on-line]. *International trade and tariff data*. [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/statistics_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:%22langParam%22:%22en%22}}

Tabulka 6: Obchodní bilance SAK v letech 2006 – 2011

Obchodní bilance SAK v letech 2006 - 2011						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vývoz (v mld. UDS)	211,3	233,33	313,46	192,31	251,14	364,74
Růst vývozu (%)	16,93	10,43	34,34	-38,65	30,59	45,23
Dovoz (v mld. USD)	69,78	90,21	115,13	95,55	106,86	131,65
Růst dovozu (%)	17,36	29,28	27,63	-17	11,84	23,2
Saldo (v mld. USD)	141,52	143,12	198,33	96,76	144,28	233,08

Zdroj: ⁹⁷, vlastní zpracování dle dat WTO

Saldo a vývoj obchodní bilance Saúdské Arábie naznačuje tabulka č. 6 spolu s grafem č. 12. Je zřejmé, že krytí dovozu vývozem ve sledovaném období vždy přesáhlo hranici 200 %. Bilance zahraničního obchodu země vykazala ve všech letech aktivní saldo. Export od roku 2005 sledoval rostoucí trend. Největší meziroční zvýšení vývozu se odehrálo v roce 2008, hodnota vývozu se oproti předchozímu roku zvedla o 34,34 %. V roce 2009 otrásla světovou ekonomikou finanční krize, která se projevila ve snížení saúdských vývozu ale i dovozu. Export zaměřený vesměs na vývoz ropy klesl o téměř 40 %. Samotný export černého zlata se snížil o 42 % důsledkem poklesu ceny ropy.⁹⁸ Ekonomická situace se zlepšila o rok později, kdy se vývoz meziročně zvýšil o 30,59 %. V roce 2011 dosáhl export nejvyšší hodnoty za sledované období a zaznamenal růst o 45,23 %. Hodnoty dovozu jsou ve srovnání s vývozy znatelně nižší. V rozmezí let 2005 – 2008 rostly meziročně o 17,36 %, resp. 29,28 % v roce 2007, resp. 27,63 % v roce 2008. V období krize se hodnota importu meziročně snížila o 17 %. Rostoucí tendenci vykazaly dovozy opět v letech 2010 s přírůstkem 11,84 % a 2011, zde byl růst 23,2 %.

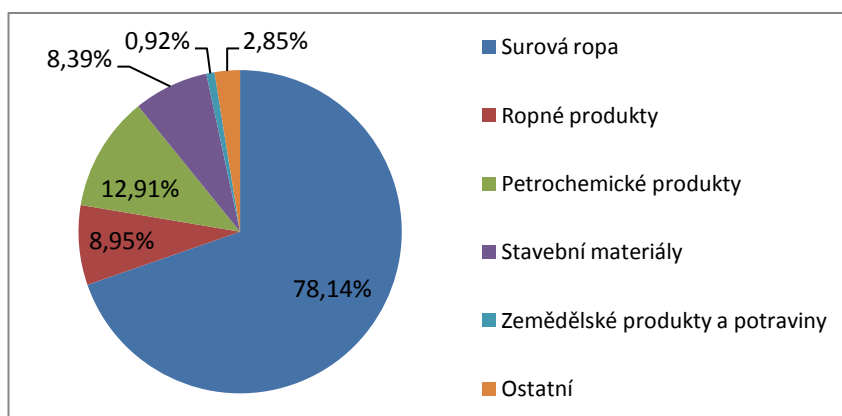
Graf č. 13 znázorňuje komoditní strukturu exportu Saúdské Arábie v roce 2011. Jak bylo zmíněno výše, podstatné části vývozu dominuje ropa – 78,14 % všech vývozu a ropné produkty – 8,95 %. Dohromady to tedy dělá oněch uváděných 87,1 %. Dále se na straně vývozu objevily položky petrochemické, jejichž podíl na exportu činil 12,91 %. SAK také vyvezlo stavební materiály, ty se na exportu podílely 8,39 %. Téměř

⁹⁷ World Trade Organisation [on-line]. *International trade and tariff data*. [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:%22langParam%22:%22en%22}}

⁹⁸ Saudi Arabian Monetary Agency . *Forty Sixth Annual Report*. verze 2010. Rijad [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_EN_2010_11_14.pdf

zanedbatelný význam pak měly zemědělské produkty a potraviny – 0,92 % a ostatní položky – 2,85 %.

Graf 13: Komoditní struktura exportu SAK v roce 2011

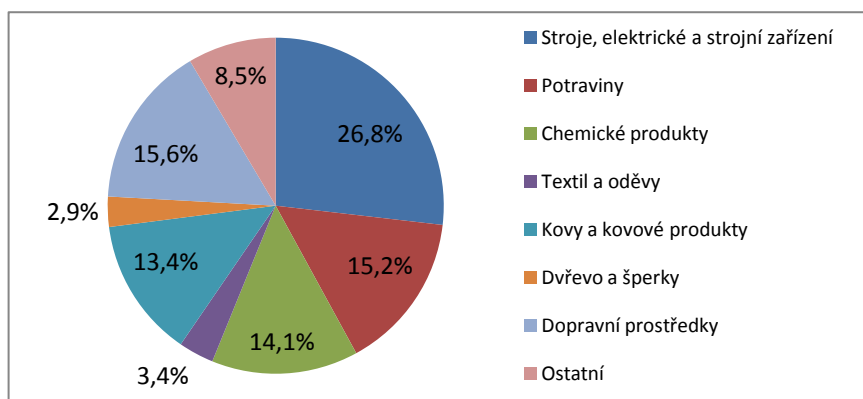

Zdroj: ⁹⁹, vlastní zpracování dle dat Saúdské centrální banky

Komoditní strukturu saúdskoarabského importu v roce 2011 ilustruje graf č. 14. Je patrné, že import do SAK je mnohem pestřejší než export. Největší podíl představují stroje, elektronické a strojní zařízení s 26,8 %. Zdaleka však nezaujímá tak dominantní postavení jako ropa na straně exportu. Patnáctiprocentní podíl na dovozu do země mají shodně dopravní prostředky a potraviny. Dovoz chemických produktů tvoří 14,1 %, zatímco kovy a kovové produkty se na celkových dovozech podílely 13,4 %. Ostatní položky vykázaly 8,5 % podíl. Na celkovou výši dovozů pak měly nejmenší vliv textil a oděvy – 3,4 % a konečně dřevo a šperky – 2,9 %.

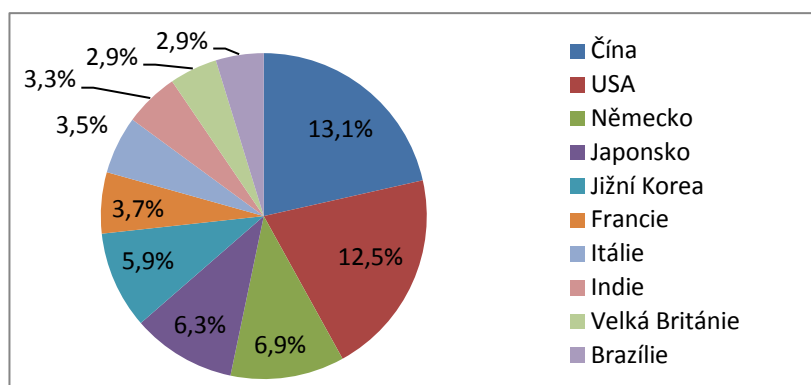
⁹⁹ Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_En_48_2013_02_19.pdf

Graf 15: Komoditní struktura importu SAK v roce 2011

Zdroj: ¹⁰⁰, vlastní zpracování dle dat Saúdské centrální banky

Graf 14: Teritoriální struktura importu do SAK v roce 2011

Zdroj: ¹⁰¹, vlastní zpracování dle dat Saúdské centrální banky

Graf č. 15 ukazuje teritoriální strukturu dovozu do Saúdské Arábie v roce 2011 podle deseti nejvýznamnějších importérů. Největší část zde tvoří dovozy z Číny a USA s 13,1 %, resp. 12,5 %. Více než šestiprocentní podíl představoval import z Německa a Japonska. Zboží z Jižní Korey se na saúdských dovozech podílelo 5,9 %. Významné dovozní země byly též Francie s 3,7 %, Itálie s 3,5 % a Indie s 3,3 % dovozů. Zboží v téměř identické hodnotě pak dovezla do SAK Velká Británie a Brazílie. EU jako celek je pak nejdůležitější dovozní partner SAK. V roce 2011 tvořily evropské dovozy do

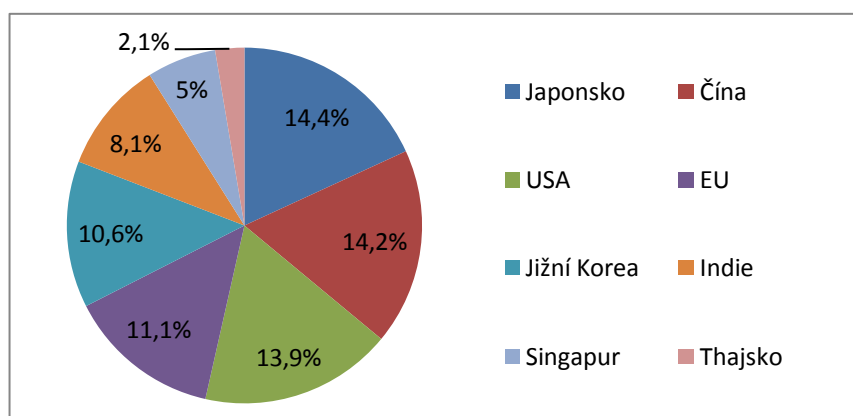
¹⁰⁰ Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_En_48_2013_02_19.pdf

¹⁰¹ Saudi Arabian Monetary Agency. *Forty Eight Annual Report*. verze 2012. Rijad. [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_En_48_2013_02_19.pdf

SAK necelých 32 %.¹⁰² EU spolu s Čínou a USA patří k nejvýznamnějším obchodním partnerům jak na straně importu, tak i na straně exportu.

Co se týče exportu, důležitou roli zde hrají zejména velcí světoví dovozci ropy. Následující graf č. 16 ukazuje, že nejvýznamnější vývozní partner v roce 2011 bylo Japonsko s 14,4 % z celkového exportu. Těsně po Japonsku následovala Čína, tedy 14,2 %. 13,9 % exportu pak ze SAK směřovalo do USA, zatímco na evropský trh se dovezlo 11,1 % veškerého saúdského exportu. Mezi další státy, kam směřuje saúdské zboží, se řadí také Jižní Korea s 10,6% podílem na exportu SAK, Indie – 8,1 %, Singapur – 5 % a konečně Thajsko s 2,1 %. Ze států EU jsou hlavní Francie, Německo či Španělsko.

Graf 16: Teritoriální struktura exportu ze SAK v roce 2011

Zdroj: ¹⁰³, vlastní zpracování dle dat Evropské komise

3.3.3 Spolupráce s ČR

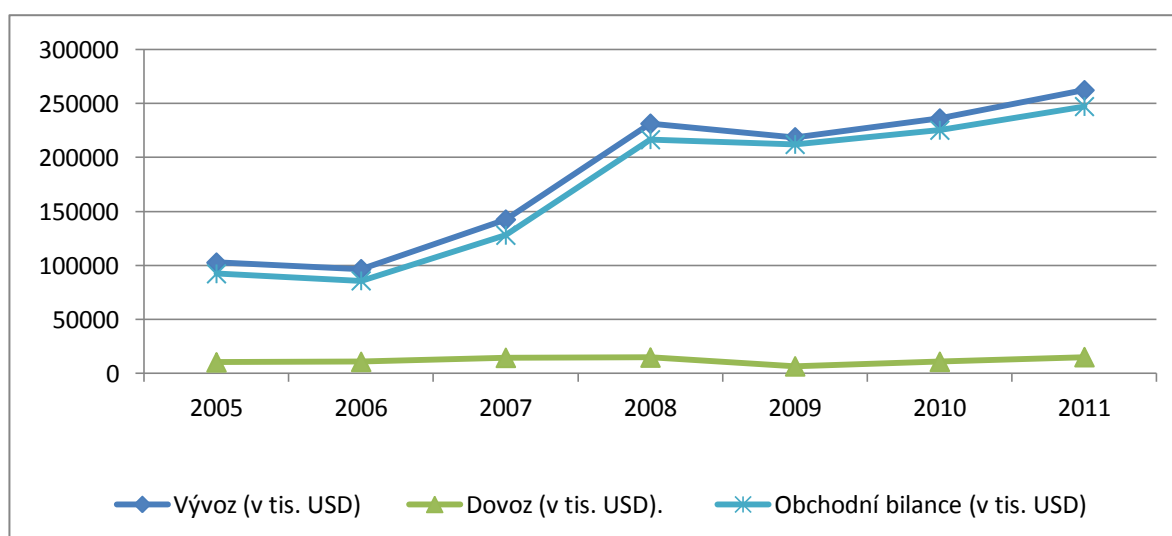
Po vzniku samostatné České Republiky česká diplomacie postupně navázala vztahy se všemi arabskými zeměmi. Saúdská Arábie ale nebyla diplomatickým misím tolik přístupná. Zahraniční obchod tak probíhal prostřednictvím třetích zemí. Obchodní styky se SAK se ČR podařilo zrealizovat až v polovině 90. let. Jak jsem již uvedla výše, saúdskoarabský trh v posledních letech nabízí obrovské investiční příležitosti a láká tak zahraniční investory. Pro ČR je proto důležité rozvíjet obchodní kooperaci s největším

¹⁰² World Trade Organisation [on-line]. *Trade Profiles*. [on-line]. [cit. 2013-03-07] <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=SA>

¹⁰³ European Commission [on-line]. *Saudi Arabia – EU bilateral trade and trade with the world*. [on-line]. [cit. 2013-03-07] http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113442.pdf

arabským trhem. První dohoda upravující česko – saúdskou obchodní spolupráci vstoupila v platnost až v roce 2003. Jednalo se o tzv. Všeobecnou dohodu mezi vládou České republiky a vládou Saúdskoarabského království. Smluvní základna byla následně rozšířena v roce 2011 Dohodou o vzájemné podpoře a ochraně investic. Nové obzory spolupráce mezi ČR a SAK otevírá také Dohoda o zamezení dvojímu zdanění podepsaná v roce 2012, zde je ovšem ještě nutná ratifikace za strany obou států.¹⁰⁴ ČR se na celkových dovozech do SAK v roce 2011 podílela necelými 0,2 %, zatímco ze SAK směřovalo do ČR pouze 0,0042 % totálního saúdského exportu.¹⁰⁵

Graf 17: Vývoj zahraničního obchodu ČR se SAK, 2005 – 2011

Zdroj: ¹⁰⁶, vlastní zpracování dle dat ČSÚ

¹⁰⁴ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. [on-line]. [cit. 2013-03-11]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

¹⁰⁵ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-03-11]
<http://apl.czso.cz/pli/stazo/STAZO.STAZO>

¹⁰⁶ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-03-11]
<http://apl.czso.cz/pli/stazo/STAZO.STAZO>

Tabulka 7: Obchodní bilance ČR se SAK v letech 2005 – 2011

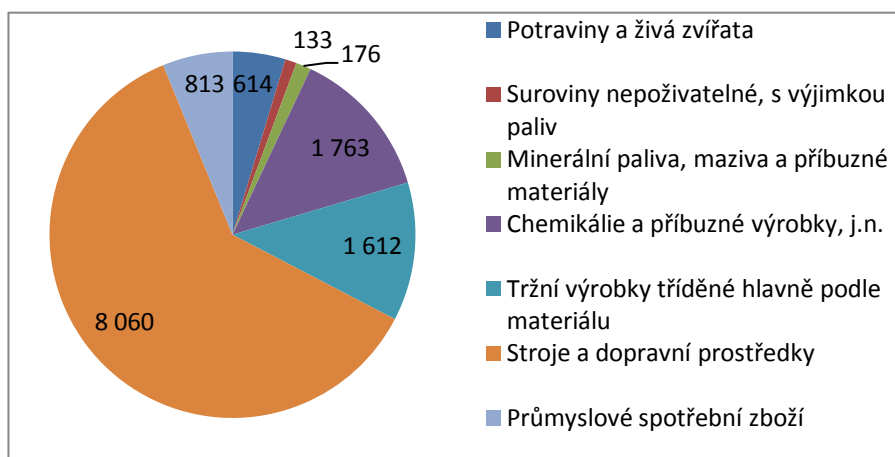
Obchodní bilance ČR se SAK, 2005 - 2011							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vývoz (v tis. USD)	102 656	96 579	142 480	231 363	218 738	236 142	262 375
Růst vývozu (%)	37,1	-5,9	47,5	62,4	-5,5	8	11,1
Dovoz (v tis. USD).	10 323	10 764	14 499	14 772	6 575	10 826	15 141
Růst dovozu (%)	36,3	4,3	34,7	1,9	-55,5	64,7	39,9
Obchodní bilance (v tis. USD)	92 333	85 814	127 981	216 591	212 163	225 316	247 234

Zdroj: ¹⁰⁷, vlastní zpracování dle dat ČSÚ

Výše uvedená tabulka č. 7 znázorňuje bilanci českého zahraničního obchodu se SAK v rozmezí sedmi let. Graficky je vývoj česko – saúdské obchodní spolupráce zobrazen na grafu č. 17. Z tabulky vyplývá, že český vývoz do Saúdské Arábie výrazně převládal ve sledovaném období nad českým dovozem ze SAK. Obchodní bilance tudíž vždy vykazovala aktivní saldo a víceméně kopírovala trend exportu. Meziroční indexy ukazují vývoj exportu a importu ve srovnání s předchozím rokem. Meziroční růst vývozu v letech 2005 – 2009 značně kolísal. Nejdříve zaznamenal pozitivní růst ve výši 37,1 %. Následně došlo k propadu o 5,9 %, aby se znovu zvýšil o 47,5 % v roce 2007, resp. 62,4 % o rok později. Světová finanční krize poznamenala české vývozy i dovozy do SAK. Export se meziročně snížil o 5,5 %, zatímco import spadl o více než 50 %. V následujících letech se obnovil pozitivní růst vývozu, což se projevilo v meziročním zvýšení o 8 %, resp. 11,1 %. Dovozy oproti vývozům naopak zaznamenaly až do krizového roku 2009 rostoucí trend. V některých letech ovšem zvýšení objemu importu nebylo markantní. Například v roce 2006 se meziročně zvedly pouze o 4,3 %, v roce 2008 dokonce o necelé 2 %. Od roku 2010 začaly dovozy opět růst a to nejdříve o 64,7 %, poté o 39,9 % v roce následujícím.

¹⁰⁷ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-03-11]
<http://apl.czso.cz/pli/stazo/STAZO.STAZO>

Graf 18: Komoditní struktura českého vývozu do SAK v tis. USD, 2011

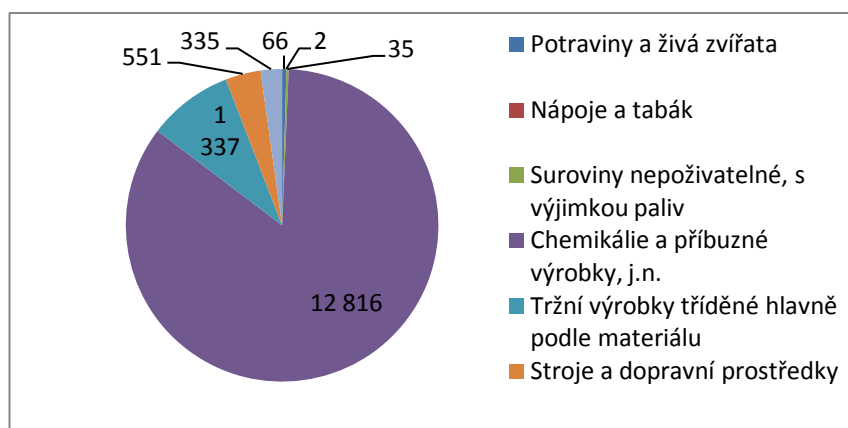

Zdroj: ¹⁰⁸, vlastní zpracování dle dat ČSÚ

Graf č. 18 nabízí pohled na komoditní strukturu českého vývozu do SAK podle klasifikace SITC. Jak znázorňuje graf, českému vývozu do Saúdské Arábie v roce 2011 jednoznačně dominovaly výrobky s vyšší přidanou hodnotou. Jednalo se konkrétně o stroje a dopravní prostředky, kterých ČR vyvezla zhruba za 8 mil. USD. Stroje a dopravní prostředky byly očividně nejvýznamnější položkou českého vývozu. O poznání méně se na českém vývozu podílely chemikálie a příbuzné výrobky – 1,76 mil. USD, stejně jako tržní výrobky tříděné podle materiálu – 1,61 mil. USD. Průmyslové spotřební zboží je čtvrtá nejvyšší položka českého vývozu o velikosti 813 tis. USD. Vývoz potravin a živých zvířat ve výši 614 tis. USD byl poslední významnější komoditou, zatímco suroviny nepoživatelné a minerální paliva a maziva hráli nedůležitou roli.

¹⁰⁸ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-03-11] <http://apl.czso.cz/pli/stazo/STAZO.STAZO>

Graf 19 Komoditní struktura českého dovozu ze SAK v tis. USD, 2011

Zdroj: ¹⁰⁹, vlastní zpracování dle dat ČSÚ

Jak bylo uvedeno výše, dovoz do ČR ze SAK byl v porovnání s vývozem zanedbatelný. Nejvýznamnější dovozní položkou, jak ukazuje graf č. 19, v roce 2011 jsou chemikálie a příbuzné výrobky, hodnotově 12 816 tis. USD. Ostatní položky jsou ve srovnání s chemikáliemi takřka nicotné. Tržních výrobků tříděných podle materiálu se ze SAK dovezlo za 1 337 tis. USD. Strojů a dopravních prostředků se společně s průmyslovým spotřebním zbožím dovezlo ve výši necelých 900 tis. USD. Mezi nejmenší dovozní položky patří potraviny a živá zvířata – 66 tis. USD, suroviny nepoživatelné, s výjimkou paliv – 35 tis. USD a konečně nápoje a tabák – 2 tis. USD.

¹⁰⁹ Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*. [on-line]. [cit. 2013-03-11]
<http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>

4 Předpokládaný vývoj obchodní spolupráce obou zemí s ČR

Světový HDP zaznamenal v roce 2012 meziroční růst ve výši 2,2 %. Ekonomické prognózy ukazují, že o rok později se předpokládá růst o dva procentní body oproti předchozímu roku. Rok 2014 by pak mohl přinést nárůst o 3,2 %. Růst HDP ve vyspělých státech se odhaduje na 1,1 % v roce 2013 a 2 % v roce 2014, zatímco HDP rozvojových zemí by se mohl meziročně zvýšit v roce 2013 o 5,1 %, resp. 5,6 % o rok později. Severoafrické země v roce 2012 zaregistrovaly hospodářský růst ve výši 7,5 %. V následujících dvou letech se však očekává zpomalení růstu HDP na 4,4 %, resp. 4,9 %. Ekonomiky ve východní Asii budou pravděpodobně mírně zvyšovat dynamiku svého růstu. V roce 2013 by mělo dojít k meziročnímu růstu HDP o 6,2 %. O rok později by se HDP měl zvýšit o další tři procentní body. Ve výhledu pro rok 2013 a 2014 se očekává, že světový obchod bude i nadále pokračovat ve svém poměrně slabém tempu růstu. V roce 2013 se předpokládá meziroční růst světového obchodu o 4,3 %, což je o deset procentních bodů více než předešlém roce. V roce 2014 se odhaduje zvýšení světového obchodu o 4,9 %.¹¹⁰

Česká Republika zaznamenala v loňském roce 2012 ekonomický pokles o 1,1 %. Prognózy však ukazují, že následující rok by neměl přinést další zhoršení ekonomické situace. Nepředpokládá se však ani výrazné zlepšení. Růst HDP se v roce 2013 odhaduje asi na 0,1 %. Počítá se tedy spíše s ekonomickou stagnací. Postupně by mělo v roce 2014 dojít k oživení ekonomiky a český HDP by mohl vzrůst až o 1,9 %. V roce 2015 se počítá též s růstem HDP a to ve výši zhruba 2,1 %.¹¹¹ Český import zboží a služeb by měl v následujících třech letech konstantně růst. Odhaduje se, že by meziroční přírůstky mohli činit zhruba 5 %. Podobný trend se očekává na straně exportu zboží a služeb. Zde by se mohl mezi jednotlivými lety meziroční růst vyšplhat až na hodnotu

¹¹⁰ United Nations [on-line]. *World Economic Situation and Prospects 2013*. [on-line]. [cit. 2013-03-24] http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2013Chap1_embargo.pdf

¹¹¹ Ministerstvo financí ČR [on-line]. 34. *Kolokvium – průzkum prognóz makroekonomického vývoje České republiky (2012–2015)*. [on-line]. [cit. 2013-03-17] https://www.czech-ba.cz/data/articles/down_51253.pdf

přes 5 %.¹¹² Bilance českého zahraničního obchodu v roce 2012 dosáhla výše 327,4 mld. Kč. Odhady pro roky 2013 a 2014 jsou optimistické a též počítají s aktivním saldem, které by mělo růst. Pro rok 2013 se očekává přebytek obchodní bilance ve výši 382,7 mld. Kč, rok 2014 by mohl přinést aktivní saldo ve výši 434 mld. Kč.¹¹³

4.1 Předpokládaný vývoj v Maroku

Marocká ekonomika zaznamenala v roce 2012 růst HDP ve výši 4,5 %. Jednalo se o relativně velký skok ve srovnání s rokem 2011, zde činil růst 3,9 %. V následujících třech letech se nepředpokládá výrazné zvýšení tempa růstu HDP. Ve srovnání s rokem 2012 by se růst HDP mohl v roce 2013 zvýšit o čtyři procentní body. Import zboží a služeb by se mohl meziročně zvýšit o 5,78 %, zatímco export o 6,96 %. Rok 2014 se bude pravděpodobně ubírat stejným směrem jako rok předchozí. Předpokládá se ekonomický růst ve stejné výši, tedy 4,9 %. Meziroční nárůst importu zboží a služeb bude zřejmě totožný s předchozím rokem. Export zboží a služeb se zvětší o 7,07 %. Rok 2015 by mohl přinést oproti předešlým letům zintenzivnění růstu marockého HDP a to o 5,49 %. Stejně tak i import zboží a služeb by měl meziročně stoupnout o 6,71 %. Meziroční procentuální změna exportu zboží a služeb bude nejspíš identická s rokem 2014.¹¹⁴ Bez ohledu na poměrně dobrý výkon ekonomiky se země stále potýká s výraznou sociální nerovností a špatně fungujícím trhem práce. To se projevuje především ve vysoké míře nezaměstnanosti mezi mladými lidmi a ženami. Míra nezaměstnanosti by i nadále neměla klesnout pod 8 %.

Vzhledem k faktu, že se v nejbližších letech očekává růst marocké ekonomiky a v případě české se nepředpokládají negativní výkyvy, ale spíše slabý růst, je pravděpodobné, že se český obchod s Marokem bude ubírat stejným směrem jako v letech 2008 – 2011. Perspektivní komodity českého vývozu do Maroka zůstanou i nadále stroje, strojní zařízení a dopravní prostředky. Velký potenciál pro české exportéry v sobě ukrývá hlavně marocký energetický trh. Zde Maroko poptává zejména stroje a zařízení vyrábějící elektrickou energii, jako vodní či sluneční elektrárny. Česká

¹¹² Economy Watch [on-line]. *Economic Statistics, Economic Indicators Database, Econstats*. [on-line]. [cit. 2013-03-24] <http://www.economywatch.com/economic-statistics/>

¹¹³ Komerční banka [on-line]. *Makroekonomická prognóza Komerční banky: Míříme k oživení 2013*. [on-line]. [cit. 2013-03-25] <http://www.kb.cz/cs/o-bance/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/makroekonomicka-prognoza-komerčni-banky-mirime-k-oziveni-1563.shtml>

¹¹⁴ Economy Watch [on-line]. *Economic Statistics, Economic Indicators Database, Econstats*. [on-line]. [cit. 2013-03-24] <http://www.economywatch.com/economic-statistics/>

republika může Maroku též nabídnout kvalitní zemědělskou techniku, která si v zemi vybudovala dobrou reputaci. České firmy mají šanci zapojit se do budování nových turistických komplexů. Kromě strojů, zařízení a dopravních prostředků marocká ekonomika importuje mnoho chemických a farmaceutických produktů či léčiv. Výhodou českého zboží je, že nabízí vysokou kvalitu odpovídající evropským standardům, ale zároveň je dostupné za nižší ceny v porovnání se zbožím ze západní Evropy.¹¹⁵

4.2 Předpokládaný vývoj v Saúdské Arábii

V posledních dvou letech se Saúdská Arábie chlubila hospodářským růstem, který v roce 2011 dosáhl hodnoty 8,5 % a o rok později necelých 7 % (měřeno stálými cenami). Ekonomické prognózy příštích třech let již tolik optimistické nejsou. Počítá se spíše s tempem růstu okolo 3 - 4 %. Saúdská Arábie je stále poměrně hodně závislá na těžbě ropy. Právě ropná produkce bude důvodem zpomalení růstu HDP. V roce 2013 se očekává snížení ropné produkce v zemi, protože se pravděpodobně zvýší dodávky černého zlata na světové trhy z Iráku a Severní Ameriky. Exporty ropy se pravděpodobně sníží z 317,52 mld. USD v roce 2012 na 306,9 mld. USD v roce 2013. V následujících dvou letech se však předpokládá opětovný nárůst exportu ropy. Stejně tak se odhaduje i pozitivní růst exportu zboží a služeb a to o 0,63 % v roce 2013, o 5 % v roce 2014 a o 5,06 % v roce následujícím. Import zboží a služeb by mohl v budoucích třech letech růst zhruba o 8 % každý rok. V roce 2013 se počítá s téměř 10 % nárůstem dovozu zboží a služeb, avšak v roce 2014 by to mělo být méně – 7,5 % a v roce 2015 dokonce 7,08 %.¹¹⁶

Saúdská Arábie sází zejména na vládní výdaje, které by měly zabezpečit hospodářský růst země. Počítá se, že výdaje podpoří soukromý sektor, respektive dojde k zvýšení zaměstnanosti a soukromé spotřeby. Značná část výdajů vlády má také zvýšit kvalifikaci saúdského obyvatelstva. Plánuje se s výstavbou několika universit a vzdělávacích institutů. Saúdská Arábie počítá s rozšířením a modernizací dopravní infrastruktury. Nemalá část výdajů je také určena na zdokonalení sociální a zdravotní

¹¹⁵ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Obchodní a ekonomická spolupráce*. [on-line]. [cit. 2013-03-24]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

¹¹⁶ Samba Financial Group. *Saudi Arabia: Baseline Forcast 2013-15*. verze 2013. Riyadh. [on-line]. [cit. 2013-03-26]
http://www.samba.com/English/index_01_01_en.html

péče.¹¹⁷ Dlouhodobým záměrem saúdkoarabské vlády je restrukturalizace ekonomiky pomocí zahraničních investic, aby se snížila závislost země na produkci ropy. Velký potenciál je skryt hlavně v neropném průmyslu, finančních službách či cestovním ruchu a energetice.

Největší nevýhodou ovlivňující uplatnění českého zboží na saúdkém trhu je krátká obchodní spolupráce mezi ČR a SAK. Česká republika navázala přímé obchodní a diplomatické styky se SAK poměrně nedávno, tím pádem si české firmy a značky zatím nestihly vybudovat na saúdkém trhu dostatečné renomé. Jediná možnost, jak uspět v silném konkurenčním boji, je tedy nabídnout kvalitní výrobky za přijatelné ceny. České zboží a služby by mohly najít uplatnění především v průmyslovém sektoru, zdravotnictví a v oblasti vědy a výzkumu. Kromě ropného a petrochemického průmyslu, zde je velká poptávka zejména po potrubních systémech či chladicích zařízeních. České firmy by se mohly soustředit i na energetický sektor. Saúdká Arábie se v poslední době zajímá o výrobu elektrické energie pomocí obnovitelných zdrojů se zaměřením na sluneční energii. Druhou možností pro české firmy je, zapojit se do plánované výstavby některé z jaderných elektráren. Perspektivní a významnou položkou českého exportu pravděpodobně zůstanou stroje, zařízení a dopravní prostředky. Poptávka je především po průmyslových strojích a strojích používaných v chemickém průmyslu. Nemalou část českého vývozu do SAK tvoří spotřební zboží a potraviny, čehož by mohly využít některé české firmy a rozšířit si tak své pole působnosti.¹¹⁸

¹¹⁷ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Očekávaný vývoj v teritoriu*. [on-line]. [cit. 2013-03-26] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/ekonomika/ocekavany_vyvoj_v_teritriu.html

¹¹⁸ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [on-line]. *Obchodní a ekonomická spolupráce*. [on-line]. [cit. 2013-03-26] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

Závěr

Arabský svět se vyvíjel tisíce let, během kterých se formovala arabská kultura a mentalita do podoby, jak ji dnes známe. Kromě historického vývoje utvářelo arabskou kulturu také náboženství. Islám, jakožto jedno z nejvýznamnějších světových vyznání, je obzvláště v arabských zemích podstatným aspektem ovlivňujícím arabskou mentalitu a kulturu. Arabská kulturní specifika jsou mnohdy pro Evropany nepochopitelná a nesrozumitelná. Pro araby jsou však jejich tradice, zvyky a kultura velmi důležité a nepřipustí jakékoli nerespektování jejich zásad.

Jednotlivé arabské země se však neliší pouze kulturními zvyklostmi. Arabský svět je vnitřně velmi diferencovaný i z hlediska hospodářství a zahraničního obchodu. Na jedné straně stojí poměrně důležité ekonomiky, které zasahují do světového ekonomického dění. Zde mám na mysli například Saúdskou Arábii a Spojené Arabské Emiráty. Malé státy jako Katar a Kuvajt sice zásadním způsobem neovlivňují světovou ekonomiku, ale dle výše HDP na obyvatele se řadí mezi světovou špičku. Ekonomický úspěch uvedených zemí je však vyvážen hospodářským propadem jiných států. Absolutně nejhůře je na tom po všech stránkách Somálsko, jehož ekonomika je zdecimována občanskou válkou. Ze stejného důvodu je saldo obchodní bilance Somálska deficitní. Podobný problém zažívá i Džibutsko, Pásmo Gazy a západní břeh Jordánu a momentálně i Sýrie, kde vnitřní nepokoje znemožňují ekonomický růst. Konflikty a války znemožňují získat aktuální ekonomické údaje, proto jsou v některých případech uvedena starší data. Chudým rozvojovým státem je také Jemen, většina obyvatel je zaměstnána v zemědělství. Z důvodu obrovské vzájemné ekonomické nesourodosti arabských zemí, je prakticky nemožné hodnotit ekonomiku arabského světa jako celku.

Detailní rozbor ekonomik, zahraničního obchodu a obchodních zvyklostí jsem provedla v případě Maroka a Saúdské Arábie. Marocké království je poměrně malá otevřená ekonomika s nedostatečnou surovinovou základnou. Většina marockého obyvatelstva má berberské kořeny, avšak islám je státním náboženstvím. Na rozdíl od Saúdské Arábie jsou v Maroku povolena i jiná náboženství. Marocká kultura je úzce spjata s kulturou arabskou. Francouzský protektorát ve 20. století oživil marockou kulturu o francouzské zvyklosti. Maroko má tržně orientovanou ekonomiku, která je kvůli své

velikosti závislá na zahraniční směně. Kromě fosfátů nedisponuje Maroko jinými nalezišti surovin, proto se země soustředí hlavně na cestovní ruch, zemědělskou výrobu a textilní průmysl. V letech 2007, 2008 zaznamenalo Maroko meziročně až dvouciferný ekonomický růst. Ten se však zpomalil v roce 2009 a o rok později HDP meziročně poklesl. Ekonomický propad byl řádově desetiny procent, což je ve srovnání s jinými ekonomikami v podstatě zanedbatelné. V roce 2011 došlo k revitalizaci ekonomiky, která vykázala 10% růst. Marocká vláda se však dlouhodobě potýká s problémem vysoké nezaměstnanosti. Tu se sice podařilo snížit z hodnoty 9,8 % v roce 2007 na 8,9 % v roce 2011, alarmující ovšem je míra nezaměstnanosti kvalifikovaného obyvatelstva dosahující až 20 %.

Maroko se v současnosti čím dál více zapojuje do zahraničního obchodu. Z důvodu nedostatku surovin je země nucena veškeré potřeby zabezpečit dovozem, o čemž svědčí dlouhodobé pasivní saldo obchodní bilance. Nejdůležitějším obchodním partnerem Maroka je EU. Polovina veškerých marockých dovozů proudí z EU a téměř dvě třetiny marockého vývozu směřuje do EU. Komoditní struktura marockého importu i exportu je velmi pestrá. Na straně dovozu převládají paliva a maziva s 24% podílem, podstatnou část tvoří i polotovary, strojní zařízení, spotřební zboží a potraviny, nápoje a tabák. Marocké království se soustředí zejména na vývoz polotovarů, tvořící 30 % celkového marockého importu. Dále vyváží spotřební zboží, stroje a potraviny. Obchodní spolupráce s Českou Republikou byla usnadněna vstupem ČR do EU. Obchodní bilance ČR s Marokem dosahuje od vstupu ČR do EU aktivního salda. Jedinou výjimkou byl rok 2006. České vývozy do Maroka mnohdy až dvojnásobně převyšují dovozy z Maroka. Tři čtvrtiny českého exportu do Maroka zabezpečují stroje a dopravní prostředky, zatímco necelých 50 % českého importu z Maroka je tvořena potravinami a živými zvířaty.

Kultura Saúdské Arábie je v komparaci s marockou kulturou velmi ortodoxní a uzavřená. Islám je jediným povoleným náboženstvím země. Právní systém státu se řídí islámským právem šaría. Ekonomika Saúdské Arábie je velice výkonná. Podle výše HDP je SAK nejvýkonnější ekonomikou arabského světa. V letech 2007 – 2011 se SAK mohlo chlubit dynamickým hospodářským růstem, pohybujícím se v řádu až 20 %. V roce 2009 se však saúdská ekonomika meziročně propadla o téměř 21 % kvůli propadu ceny ropy na světových trzích způsobený světovou krizí. Ropa je

nejdůležitějším vývozním artiklem a ekonomika země je silně ovlivněna výkyvy cen černého zlata na světových trzích. SAK již delší dobu bojuje s vysokou mírou inflace, kterou se však daří snižovat.

Díky těžbě a zpracování ropy se Saúdská Arábie může na rozdíl od Maroka chlubit dlouhodobě aktivním saldem obchodní bilance. Exportu SAK jednoznačně dominuje s více jak 80 % surová ropa a ropné produkty, import je více diferencovaný. SAK dováží stroje a strojní zařízení, potraviny, chemické produkty a dopravní prostředky. Na straně dovozu je nejdůležitějším obchodním partnerem EU zabezpečující třetinu saúdského importu. Mezi exportní partnery se řadí zejména světoví dovozci ropy jako Japonsko, Čína a USA. Obchodní spolupráce mezi SAK a ČR byla navázána poměrně nedávno. České zboží si zatím nestihlo v zemi vybudovat dostatečné renomé. Jedinou možností jak na saúdském trhu uspět je nabídnout výbornou kvalitu za přiměřenou cenu. Od roku 2005 zaznamenala ČR se Saúdskou Arábií kladné saldo obchodní bilance. Do SAK z ČR směřují zejména stroje a dopravní prostředky - asi 60 % exportu, zatímco ze SAK do ČR plynou chemikálie a příbuzné látky tvořící zhruba 85 % dovozu.

V blízké budoucnosti se růst saúdské i marocké ekonomiky zřejmě zpomalí, nepředpokládá se již tak dynamický růst jako v letech minulých. Saúdský trh skýtá především díky své rozloze nebývalé příležitosti. Saúdské vláda počítá v budoucnu s diversifikací ekonomiky, což by mohlo přinést pro české obchodníky nové možnosti. Česká republika bude i nadále v rámci obchodní spolupráce s Marokem a SAK těžit ze svých perspektivních oborů, kterými jsou strojírenství a automobilový průmysl. Obě země se budou v budoucnu zaměřovat i na rozvoj energetického průmyslu, především na obnovitelné energetické zdroje. I zde by čeští dodavatelé mohli najít uplatnění.

Zdroje

Knižní zdroje:

- 1) BAHBOUH, Charif: *Království Saúdské Arábie*, Dar Ibn Rushd, r. 2011, ISBN 978-80-86149-64-6
- 2) BOČÁKOVÁ, Milena a kol.: *Intercultural communication: typical features of the Czech, British, American, Japanese, Chinese and Arab cultures*. 2., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. 152 s. ISBN 978-80-245-1648-6.
- 3) LEHMANNOVÁ, Zuzana a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010 [i.e. 2011]. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-4
- 4) *Obchodní jednání a národní zvyklosti*, Q plus Q, Praha, r. 2004, 200 s. ISBN 80-902-1171-2.
- 5) ŠRONĚK, Ivan: *Kultura v mezinárodním podnikání*, Grada Publishing, r. 2001, ISBN 80-247-0012-3

Elektronické zdroje:

BBC News [on-line]. *Why has Morocco's king survived the Arab Spring?*. 24. 12. 2011. [on-line]. [cit. 2013-01-02] <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15856989>

Central Bureau Of Statistics in Syria [on-line]. *IMPORTS AND EXPORTS BY SECTIONS AND CHAPTERS 2010*. [on-line]. [cit. 2012-12-03] <http://www.cbssyr.org/trade/tab3.htm>

Central Intelligence Agency, The World Factbook

Komory. [on-line]. [cit. 2012-12-02] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cn.html>

Džibutsko. [on-line]. [cit. 2012-12-02] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/dj.html>

Egypt. [on-line]. [cit. 2012-11-20] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>

Súdán. [on-line]. [cit. 2012-12-02] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/su.html>

Mauretánie. [on-line]. [cit. 2012-12-04] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mr.html>

Maroko. [on-line]. [cit. 2012-12-09] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html>

Saúdská Arábie. [on-line]. [cit. 2013-02-24] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>

Communicaid

Doing Business in Morocco: Moroccan Social and Business Culture. verze 2009.

London. [on-line]. [cit. 2013-02-12]

<http://www.communicaid.com/access/pdf/library/culture/doing-business-in/Doing%20Business%20in%20Morocco.pdf>

Doing Doing Business in Saudi Arabia - Saudi Arabian Social and Business Culture .

verze 2010. London. [on-line]. [cit. 2013-03-06]

<http://www.communicaid.com/access/pdf/library/culture/doing-business-in/Doing%20Business%20in%20Saudi%20Arabia.pdf>

Český statistický úřad [on-line]. *Statistika zahraničního obchodu*.

<http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>

Economy Watch [on-line]. *Economic Statistics, Economic Indicators Database*,

Econstats. [on-line]. [cit. 2013-03-24] <http://www.economywatch.com/economic-statistics/>

European Commission [on-line]. *Saudi Arabia – EU bilateral trade and trade with the world*. [on-line]. [cit. 2013-03-07]

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113442.pdf

European Union - EEAS (European External Action Service) [on-line]. *EU relations with the Gulf Cooperation Council (GCC)*. [on-line]. [cit. 2013-03-07]

http://eeas.europa.eu/gulf_cooperation/index_en.htm

Gouvernement du royaume du maroc [on-line]. *DeclineSimple*. [on-line]. [cit. 2012-12-06]

<http://www.maroc.ma/PortailInst/An/MenuGauche/Portrait+of+Morocco/Geography/Geography+of+the+Kingdom.htm>

IHNED.cz : Zpravodajský server Hospodářských novin [on-line]. *Arabské jaro v saúdském Království ticha?*. [on-line]. [cit. 2013-02-26] <http://amo.blog.ihned.cz/c1-53122020-arabske-jaro-v-sauidskem-kralovstvi-ticha>

Komerční banka [on-line]. *Makroekonomická prognóza Komerční banky: Míříme k oživení 2013*. [on-line]. [cit. 2013-03-25] <http://www.kb.cz/cs/o-bance/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/makroekonomicka-prognoza-komercni-banky-mirime-k-oziveni-1563.shtml>

Lebanese Ministry of Economy & Trade [on-line]. *Trade Indicators*[on-line]. [cit. 2012-12-03] <http://www.economy.gov.lb/index.php/subSubcatInfo/2/85>

MALINA, Jaroslav a kol.: Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění). [online]. Brno: Akademické nakladatelství CERM©, 2009 [cit. 2012-10-22]. ISBN 978-80-7204-560-0. <http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/index.html>

Ministerstvo financí ČR [on-line]. *34. Kolokvium – průzkum prognóz makroekonomického vývoje České republiky (2012–2015)*. [on-line]. [cit. 2013-03-17] https://www.czech-ba.cz/data/articles/down_51253.pdf

Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Encyklopedie státu Saúdská Arábie - *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/sauidska_arabie/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Encyklopedie státu Saúdská Arábie - *Saúdská Arábie*. [on-line]. [cit. 2013-03-03] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/sauidska_arabie/index.htm

Encyklopedie státu Saúdská Arábie - *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. [on-line]. [cit. 2013-03-11]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

Encyklopedie státu Saúdská Arábie - *Očekávaný vývoj v teritoriu*. [on-line]. [cit. 2013-03-26]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/ekonomika/ocekavany_vyvoj_v_teritoriu.html

Encyklopedie státu Maroko - *Vnitropolitická charakteristika*. [on-line]. [cit. 2012-12-08]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html

Encyklopedie státu Maroko - *Maroko*. [on-line]. [cit. 2013-02-09]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/index.html

Encyklopedie státu Maroko - *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2013-02-17]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Encyklopedie státu Maroko - *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. [on-line]. [cit. 2013-02-23]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

Encyklopedie státu Maroko - *Očekávaný vývoj v teritoriu*. [on-line]. [cit. 2013-03-24]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/ekonomika/ocekavany_vyvoj_v_teritoriu.html

Encyklopedie státu Kuvajt - *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/kuvajt/ekonomika/zahrani_cni_obchod_zeme.html

Encyklopedie státu Katar - *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/katar/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

Encyklopedie státu Irák - *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/irak/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

Encyklopedie státu Omán - *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/oman/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

Encyklopedie státu Jemen - *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/jemen/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

Encyklopedie státu Spojené arabské emiráty - *Zahraniční obchod země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/spojene_arabske_emiraty/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

Encyklopedie státu Libanon - *Ekonomická charakteristika země*. [on-line]. [cit. 2012-12-02]
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/libanon/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

NORDIC INSTITUTE OF ASIAN STUDIES. *The Middle East- Unity and Diversity* [online]. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies, 1993 [cit. 2012-10-29]. ISBN 87-87062-24-0.
http://books.google.cz/books?id=aluD22J9SG8C&printsec=frontcover&dq=middle+east+unity&hl=en&sa=X&ei=euSOUPboFNSL4gSS8ICIBg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Office des Changes (marocký statistický úřad)

Balance des paiements – Année 2011. [on-line]. [cit. 2013-02-20]

<http://www.oc.gov.ma/portal/fr/content/balance-des-paiements-ann%C3%A9e-2011-donn%C3%A9es-pr%C3%A9liminaires>

OPEC [on-line]. *Share of World Crude Oil Reserves*. [on-line]. [cit. 2013-03-06]

http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm

Samba Financial Group. *Saudi Arabia: Baseline Forecast 2013-15*. verze 2013. Riyadh.

[on-line]. [cit. 2013-03-26] http://www.samba.com/English/index_01_01_en.html

Saudi Arabian Monetary Agency (saúdská centrální banka)

Forty Eight Annual Report. verze 2012. Rijad. [on-line].

http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_En_48_2013_02_19.pdf

Forty Sixth Annual Report. verze 2010. Rijad [on-line]. [cit. 2013-03-07]

http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/ReportsStatistics/ReportsStatisticsLib/5600_R_Annual_EN_2010_11_14.pdf

Site institutionnel du Haut Commissariat au Plan du Royaume du Maroc (marocký

Vysoký úřad pro plánování)

Taux d'activité selon le sexe [on-line]. [cit. 2013-02-24] http://www.hcp.ma/Taux-d-activite-selon-le-sexe_a360.html

Comptes Nationaux [on-line]. [cit. 2013-02-17] http://www.hcp.ma/Comptes-Nationaux_r96.html

Chômage. [on-line]. [cit. 2013-02-17] http://www.hcp.ma/Chomage_r70.html

Taux de chômage national selon le diplôme. [on-line]. [cit. 2013-02-18]

http://www.hcp.ma/Taux-de-chomage-national-selon-le-diplome_a267.html

Světová Banka

Arab World. [on-line]. [cit. 2012-10-24] <http://data.worldbank.org/country/ARB>

GDP (current US\$). [on-line]. [cit. 2012-11-13]

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries/1W-1A?display=graph>

GDP per capita (current US\$). [on-line]. [cit. 2012-12-03]

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries/1A?display=default>

Morocco. [on-line]. [cit. 2012-12-08] <http://data.worldbank.org/country/morocco>

Inflation, consumer prices (annual %). [on-line]. [cit. 2013-02-18]

<http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG/countries>

Saudi Arabia. [on-line]. [cit. 2013-03-03] <http://data.worldbank.org/country/saudi-arabia>

Indicators. [on-line]. [cit. 2013-03-07] <http://data.worldbank.org/indicator>

Světová obchodní organizace

Profil Saúdské Arábie - Trade Profiles. [on-line]. [cit. 2013-03-07]

<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=SA>

International trade and tariff data. [on-line].

[http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22en%22}}}](http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22en%22}})

Profily států Kuvajt, Libie, Mauretánie, Sýrie, Jordánsko, Bahrajn, Tunisko, Jemen, Spojené arabské emiráty - Trade Profiles. [online]. [cit. 2012-12-03].

<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=JO,KW,LY,MA,SY,TN,AE,YE,BH>

Profil státu Maroko - *Trade Profiles*. [on-line]. [cit. 2013-02-20]

<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=MA,BR>

The Economist

Guru: Geert Hofstede. [on-line]. [cit. 2012-10-24]

<http://www.economist.com/node/12669307>

A Sahrawi spring? Not likely. 31. 8. 2012. [on-line]. [cit. 2012-12-06]

<http://www.economist.com/blogs/newsbook/2012/08/western-sahara>

UNESCO [on-line]. *Arab States*. [on-line]. [cit. 2012-11-07]

<http://www.unesco.org/new/en/unesco/worldwide/arab-states/>

The Royal Embassy of Saudi Arabia [on-line]. *The History of Saudi Arabia*. [on-line].

[cit. 2013-02-25] <http://www.saudiembassy.net/about/country-information/history.aspx>

Transformationsindex [on-line]. *2012: Transformationsindex*. [on-line]. [cit. 2013-02-

25] <http://www.bti-project.org/laendergutachten/mena/sau/2012/#summary>

United Nations

Saudi Arabia. [on-line]. [cit. 2013-03-03]

<http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=SAUDI%20ARABIA#Social>

World Economic Situation and Prospects 2013. [on-line]. [cit. 2013-03-24]

http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2013Chap1_embargo.pdf

The United Nations and Decolonization - Committee of 24 - Non-Self-Governing Territories. [on-line]. [cit. 2012-12-07]

<http://www.un.org/en/decolonization/nonselfgovterritories.shtml>

United Nations Statistics Division [on-line]. *Demographic and Social Statistics*. [on-line]. [cit. 2012-12-08] <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/socind/>

Velvyslanectví České republiky v Rabatu [on-line]. *Zóna volného obchodu mezi EU a Marokem*. [on-line]. [cit. 2013-02-23]

http://www.mzv.cz/rabat/cz/obchod_a_ekonomika/zona_volneho_obchodu_mezi_eu_a_marokem.html

Seznam grafů a tabulek

Graf 1: Vývoj marockého HDP v letech 2007 - 2011	28
Graf 2: Vývoj nezaměstnanosti marockého obyvatelstva	29
Graf 3: Vývoj zahraničního obchodu Maroka v letech 2006 – 2011	31
Graf 4: Dovozy do Maroka – 5 hlavních oblastí 2011	33
Graf 5: Vývozy z Maroka – 5 hlavních oblastí 2011.....	33
Graf 6: Komoditní struktura marockého dovozu 2011	34
Graf 7: Komoditní struktura marockého vývozu 2011	35
Graf 8: Vývoj zahraničního obchodu ČR s Marokem v letech 2005 – 2011.....	36
Graf 9: Komoditní struktura českého vývozu do Maroka 2011	37
Graf 10: Komoditní struktura marockého dovozu do ČR 2011	38
Graf 11: Vývoj saúdského HDP v letech 2007 – 2011.....	46
Graf 12: Vývoj zahraničního obchodu SAK v letech 2006 – 2011.....	48
Graf 13: Komoditní struktura exportu SAK v roce 2011	50
Graf 14: Komoditní struktura importu SAK v roce 2011	51
Graf 15: Teritoriální struktura importu do SAK v roce 2011	51
Graf 16: Teritoriální struktura exportu ze SAK v roce 2011	52
Graf 17: Vývoj zahraničního obchodu ČR se SAK, 2005 – 2011.....	53
Graf 18: Komoditní struktura českého vývozu do SAK v tis. USD, 2011	55
Graf 19 Komoditní struktura českého dovozu ze SAK v tis. USD, 2011	56

Tabulka 1: Marocký HDP v letech 2007 - 2011.....	28
Tabulka 2: Nezaměstnanost v Maroku v letech 2007 – 2011.....	29
Tabulka 3: Obchodní bilance Maroka v letech 2007 – 2011.....	31
Tabulka 4: Obchodní bilance ČR s Marokem v letech 2005 – 2011.....	37
Tabulka 5: HDP Saúdské Arábie 2007 – 2011.....	46
Tabulka 6: Obchodní bilance SAK v letech 2006 – 2011	49
Tabulka 7: Obchodní bilance ČR se SAK v letech 2005 – 2011.....	54

Seznam příloh

Tabulka 1: Vybrané ekonomické ukazatele zemí arabského světa v roce 2011.....	76
---	----

Přílohy I.

Tabulka 1: Vybrané ekonomické ukazatele zemí arabského světa v roce 2011

Pořadí	Stát	HDP (mld. USD)	HDP na obyvatele (USD)	Podíl průmyslové výroby na tvorbě HDP	Export (mld. USD)	Import (mld. USD)
1	Saúdská Arábie	576,82	20 540,31	67,5%	364,7	131,7
2	SAE	360,25	45 653,09	59,1%	285	205
3	Egypt	229,53	2 780,95	37,6%	30,53	58,9
4	Alžírsko	188,68	5 244,03	62%	73,49	47,25
5	Kuvajt	176,59	62 664,10	42,3%	103,5	25,27
6	Katar	172,98	92 501,50	73%	114,3	30
7	Irák	115,39	3 500,66	60,5%	83,3	54
8	Maroko	100,22	3 053,53	32,2%	21,51	44,3
9	Omán	71,78	25 220,62	50,7%	47,02	23,86
10	Libye	62,36	9957,49 (2009)	48,4%	15,16	5
11	Sýrie	59,15 (2010)	2892,75 (2010)	27,4%	8,5	16,6
12	Súdán	55,1	1 234,47	32,5%	9,69	9,23
13	Tunisko	45,86	4 296,86	34,6%	17,85	23,96
14	Libanon	42,19	9 904,02	19,7%	5,66	20,75
15	Jemen	33,76	1361,19	42,3%	11,6	8,5
16	Jordánsko	28,84	4 665,94	30,8%	7,96	18,3
17	Bahrajn	22,95	18184,19 (2010)	52,4%	19,6	12,73
18	Mauritánie	4,08	1 150,82	37,6%	2,77	2,46
19	Pásma Gazy a západní břeh Jordánu	4 (2005)	1123,43 (2005)	12,5%	518 mil.	3,6
20	Džibutsko	1,05(2010)	1202,9 (2009)	17%	95 mil.	410 mil.
21	Komory	610,11	809,23	10%	25,2 mil.	277 mil.
22	Somálsko	260 mil. – odhad SB (2008)	Údaj není dohledatelný	7,2%	515,8 mil.	1,263

Zdroj: ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹, vlastní zpracování

¹¹⁹ The World Bank [online]. Indicators [online]. [cit. 2013-11-13]. <http://data.worldbank.org/indicator>

¹²⁰ Central Intelligence Agency [on-line]. CIA - The World Factbook. [on-line]. [cit. 2013-11-06] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

¹²¹ World Trade Organization [online]. Trade Profiles. [online]. [cit. 2012-12-03]. <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=JO,KW,LY,MA,SY,TN,AE,YE,BH>